

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ÅRSSKRIFT 1996

VIBY LOKALHISTORISKE FORENING

Årsskrift 1996

udgivet af
Viby lokalhistoriske
Forening

Eget forlag, Viby J, 1996

**Årsskrift for Viby lokalhistoriske Forening.
7. årgang.**

Udgivet af Viby lokalhistoriske Forening 1996.

Redaktion:

Bente Klercke Rasmussen

Tove Glud Rasmussen

Harry Bjørnbak

Redaktionens adresse:

Viby Bibliotek, Skanderborgvej 170, 8260 Viby J.

Sats og tryk:

HB Grafisk Produktion,
Hasseltoften 62, 8361 Hasselager.

Tlf. 86 28 13 21

Oplag: 550

ISSN: 0905-801X.

Salgspris: 45 kr.

Artiklerne kan frit kopieres med angivelse af kilde.

Forsiden:

Ensilagekørsel ved Stenkildegaard ca. 1940.

Karl Jacobsen står i midten.

Årstal med seks som endetal har været vigtige i Vibys historie i dette århundrede, og adskillige af dette årsskrifts artikler fortæller om start af institutioner m.v. netop på årstal, der slutter med et sekstal.

Den første af disse artikler er Viby skoles såkaldte "Den røde skole". "Den røde skole" blev opført i 1916 iøvrigt 10 år efter "Den hvide skole" - men ville nok have været opført et år før, hvis ikke borgere i Kongsvang, Rosenvang og Rosenvænget havde kæmpet for en anden beliggenhed. Det er denne kamp, der er artiklens emne. Overenskomsten mellem Viby kommune og bestyrelsen for "Viby Feriekoloni" blev underskrevet i 1956, og baggrunden og arbejdet med at få feriekolonien op at stå, er emnet for næste artikel. Tidligere sognerådsformand Jens Juul har i 1966 skrevet om Hotel Viby i 60 år, og endelig har Ejlf Salomonsen skrevet "Træk af Viby Folkebiblioteks historie", hvor endetallet seks går igen flere gange: Den ene af to bogsamlinger blev dannet i 1906, i 1946 overtog kommunen biblioteket, og i 1956 flyttede biblioteket ind i den bygning, hvor biblioteket er i dag.

Også erindringer er der i dette årsskrift. Vi kan læse om to pigers barndom i Viby. Erindringerne er omtrent samtidige, men baggrunden er forskellig, selv om opfattelsen af, at spejderliv ikke var noget for piger, går igen i begge artikler. Endelig indeholder årsskriftet også udflyttererindringer fra 1960'erne.

Alt dette er fra dette århundrede, men at der også eksisterede et Viby før århundredskiftet, kan læses i artiklen om Viby sogns lånebogsamling, der blev stiftet i 1822 og altså er Vibys første bibliotek.

INDHOLDSFORTEGNELSE

<i>Hanne Skærbæk</i>	
Min barndom på Stenkildegaard	7
<i>Bjarne Merlit</i>	
Statsbos boligblokke på Neptunvej.....	13
<i>Tove Glud Rasmussen</i>	
"Den røde skole"	17
<i>Aksel Loft</i>	
Viby Feriekoloni's tilblivelse	23
<i>Jens Juul</i>	
Hotel Viby gennem 60 år	29
<i>Else Hørlyck</i>	
Pigelim i 30'erne og 40'erne	35
<i>Ejlif Salomonsen</i>	
Træk af Viby Folkebiblioteks historie.....	41
<i>Bente Klercke Rasmussen</i>	
Viby sogns lånebogsamling	50
<i>Tove Glud Rasmussen</i>	
Beretning fra Viby lokalhistoriske Forening	53
<i>Ejlif Salomonsen</i>	
Beretning fra Viby lokalhistoriske Samling	54

Hanne Skærbæk

Min barndom på Stenkildegaard

Grundlaget for denne artikel er et interview med Hanne Skærbæk, datter af den kendte vibyborger Karl Jacobsen. Hanne Skærbæk er født i 1923.

Livet på gårdene var helt anderledes dengang end i dag. Vi var selvforsynende med så at sige alt - dog kan jeg ikke huske, at vi selv bagte rugbrød.

Vi havde en snes malkekøer, altid den røde race, ikke så mange svin og så to spand heste. Det ene spand var et par store belgiere, Musse og Hans, der brugtes som arbejdsheste, mens Julle og Frantz, to frederiksborgere, var køreheste.

Selvfølgelig havde vi også høns. og hvert år fik vi - tror jeg nok - 100 kyllinger, som især min bror var meget glad for - han kunne endda få dem til at spise af hånden.

Vi havde også en hund, en stor Sct. Bernhards hund. En vinter lavede min far et seletøj

til den, så den kunne spændes for kælken, og så gik det ellers i fuld fart ud over markerne.

Vi havde altid to karle og en pige, og hvert år den 1. maj og 1. nov. var det skiftedag. Det var meget eftertragtet at få plads på Stenkildegaard - nok ikke mindst fordi den lå så tæt ved Aarhus med alle dens fristelser. Således kan jeg huske, at engang min far havde søgt en ny karl, stod ansøgerne i kø helt ud på gårdspladsen. Det tog sin tid, for min far ville nemlig snakke med hver enkelt, for han ville have folk, der kunne vise initiativ og bestille noget. Endvidere levede vi jo ret tæt på hinanden, så det var vigtigt, at vi kunne gå godt i spænd sammen.

Når den heldige så havde fået pladsen. trillede der nogle dage efter en hestevogn ind på gårdspladsen. På ladet stod en kommode og et skab. Dette syn står meget skarpt i erindringerne, for det blev som regel gentaget til skiftedagene 1. maj og 1. november, og sådan var det jo over hele landet.

Vores fodermester var gift og boede på "den

røde gård". Det var en gård, der lå ca. 100 meter fra os, og hvor der førte en markvej til. Gården havde min far arvet efter en ugift farbror på den betingelse, at hans husbestyrerinde skulle have lov til at blive boende i den ene ende af stuehuset. Udover fodermesteren og den tidligere husbestyrerinde boede her også min mormor og morfar. De havde solgt deres gård i Grundfør og var flyttet hertil og boede nu i den midterste lejlighed.

Stenkildegaard havde omkring 40 tønder land, hvoraf de 13 var eng, som lå ned til åen. Her havde min far kreaturerne gående om sommeren, og hver morgen kl. fem tog han

ned og talte dem, for det hændte, at en af dem var faldet i vandet, og så måtte Falck ud og hive den op.

Vores nærmeste naboer var Viby Vestergaard og Mosegaarden. Fra os og op til villa Ashøj ved viadukten, hvor min farmor boede, var der faktisk ingen huse. Det er de arealer, som min far og Søren Loft siden har udstykket. De to sad i 1934 hver søndag fra kl. 10-17 i et lille lysthus oppe ved viadukten og solgte grunde. De kostede halvanden krone pr. kvadratalen. Den første, de solgte til, var Lystager, som opførte en springmadras- og sengebundsfabrik. Den blev som bekendt schallburgteret under besættelsen.

Vi havde et stort pæretræ i haven, og det gav et år så mange pærer, at min mor kunne sende en karl ind på torvet i Aarhus og sælge dem, og for pengene blev hun i stand til at købe et bogskab.

Til jul og højtiderne havde vi altid travlt med bl.a. bagning og slagtning. Jeg kunne ikke lide at være hjemme, når slagteren var der, for han havde engang sagt, at han ville binde mig ved siden af grisen, når den skulle slagtes. Det var jeg ikke så modig ved, så jeg tog altid ud til min farmor, når det var ved den tid, at han skulle komme.

Min bror og jeg skulle først og fremmest passe skolen, men vi havde naturligvis også

Stenkildegaard med den indgang, hvor karlene stod i kø, når de søgte plads.

Foto i privateje.

pligter derhjemme. Jeg skulle vaske op og lignende. Min 2 år ældre bror fik for eksempel ti øre for hver række roer han udtyndede, og jeg fik også ti øre for at slå græsplænen, og den var stor! Nu var 10 øre jo også mere værd dengang.

De første 4 år af min skoletid gik jeg i Viby Skole, men senere blev jeg optaget på Aarhus Katedralskole. Det var meget vanskeligt at blive optaget, for der var mange ansøgere, 250 søgte og 50 blev optaget. Ansøgerne kom langvejs fra, f.eks. helt fra Nølev og Skødstrup. Jeg var så heldig, at min sidekammerats far var lærer på Viby Skole, og hos ham fik vi forberedelse et halvt års tid. Om det skyldes denne undervisning, at vi begge blev optaget, ved jeg ikke, men vi kunne i hvert fald fortsætte resten af vores skoletid som sidekammerater.

Fra Stenkildegaard og ind til skolen var der ca. fire kilometer, og om sommeren cyklede vi derind, mens vi om vinteren tog rutebilen.

Jeg gik til præst i Sct. Pauls Kirke hos pastor Sølling. Vi var 150 konfirmander, og det var jo festligt med konfirmationen, men 2.-dagsgilderne var også spændende. Sådant husker jeg en fest hos borgmester Unmarck Larsens datter i Aarhus. Vi, min veninde og jeg, havde aftalt med min far, at han skulle hente os kl. 12 hos borgmesterens.

Nu havde borgmesteren en meget skrap svigermor, som åbenbart skulle hjælpe med

arrangementet, og da vi var bænkedede omkring bordet, begyndte hun at spørge hver enkelt ud om, hvordan og hvornår vedkommende skulle hjem. Da min fætter, der boede i Hørning, oplyste, at han havde tænkt sig at tage toget kl. 12, spurgte hun, om der da ikke gik et tog tidligere! Vi blev jo lidt mærkelige til mode over denne "gæstfrihed", og allerede kl. 10 blev vi da også "smidt" ud.

Min far skulle jo først hente os kl. 12, så vi vandrede over på banegården og fik sendt min fætter med toget kl. 11. Så sad vi ellers dér og lyste op med vores hvide konfirmationskjoler, til min far dukkede op.

Da jeg gik i skole i Aarhus, var de fleste af mine venner naturligvis dér, og jeg gik til gymnastik, danseskole og lignende i den store by, hvor der skete en del mere end i Viby. Jeg blev forøvrigt

Min bror Mikkel i hønseflokken midt på gårdspladsen. Bindingsværkshuset i baggrunden bag vinterens forråd af brænde rummede hønsehus, svinestald og garage. Foto i privateje.

spejder i Viby som 14-årig. Når jeg først blev det så sent, skyldtes det modstand fra min mors side, idet hun altid havde syntes, at spejderlivet da ikke var noget for en pige...!

Når jeg havde fødselsdag, blev hele klassen inviteret ud på gården, og det var vist en stor oplevelse for bybørnene at komme en tur på landet. I indbydelsen skrev vi altid, at de skulle tage gammelt tøj på, så vi rigtigt kunne slå os løs. Jeg havde fødselsdag midt i august, så hvis høsten ikke var kommet i hus, havde vi laden

som legeplads, og her lavede min far ofte en stor gyngende af en gammel vognbund, og i denne kæmpegyngende kunne vi gyngende mange på én gang.

Det var ellers en tid i rivende udvikling. Telefon havde vi haft så længe, jeg kan huske, men nu fik vi installeret badeværelse og kaminer. Radio fik vi, da jeg var omkring ti år.

Ved tyskernes besættelse af landet, var jeg 17 år, og jeg kan huske, at der hurtigt blev mangel på mange ting. Hvad angår fødevarer var vi heldigt stillede på gårdene, fordi vi jo delvist var selvforsynende, men jeg husker, at min faster, der boede inde i Samsøgade, havde en gift søn, der flere gange kom cyklende ud til os for at hente mælk til sine børn.

En anden ubehagelig følge af krigen var, at vi blev pålagt indkvartering af tyskere. Vi skulle have en officer og hans oppasser boende. Han fik den ene ende af stuehuset, og var såmænd meget flink, men vi talte nu ikke så meget med ham. En dag kom han og sagde, at han skulle have mulighed for at tage bad. Det tyggede mine forældre lidt på - vi havde jo lige fået indrettet badeværelse - men min mor ville ikke høre tale om, at han skulle benytte det, så det endte med, at min far lavede en bruser til hamovre i mælkekælderen (med koldt vand, naturligvis).

En anden gang kom hans oppasser og ville

Sct. Bernhardshunden Bjørn med børnene Hanne og Mikkel. Bagest fodermesterens søn Peter. Ca. 1930. Foto i privateje.

låne et strygejern. Min mor havde lige fået nyt, men hun fortsatte sin lille private modstandskamp og tilkaldte mig, der så i kraft af mit kendskab til tysk måtte forklare ham, at strygejernet var gået i stykker - det godtog han.

Denne indkvartering varede vel omkring otte måneder. Kort tid efter kom fire tyske soldater med deres heste og skulle indkvarteres. Til alt held var der på "den røde gård" et ledigt karlekammer lige ved siden af hestestalden, og her blev de installeret. Allerede efter otte dage forsvandt de igen.

Vi mærkede ellers ikke så meget til krigens voldsomheder, men for en sikkerheds skyld byggede min far et slags beskyttelsesrum af en gammel ensilagebeholder, og da der i 1941 faldt nogle bomber ved viadukten i Kongsvang, og flyene kom flyvende lavt hen over os, søgte vi alligevel ly i siloen.

Vi havde også problemer med frosne vandrør under de strenge vintre, men vi var jo så heldige at bo på Stenkildegaard, der som bekendt er opkaldt efter en kilde, og da denne stadig eksisterede under gulvet i mælkekælderen, kunne vi hente vand op her ved hjælp af en pumpe. Samme kilde er uden tvivl årsag til kæmpevæksten af det store kastanietræ, som heldigvis stadig står på grunden.

Skoleballerne på Katedralskolen var noget ganske specielt. De foregik som regel på Hotel

Royal eller i Haandværkerforeningen. Det var festligt med lange kjoler og polonaise. 14 dage før festen kunne drengene overrække dansekort til deres udvalgte, hvori de reservede plads til lancier, trekant osv.

Min far gik på Marselisborg, det var der ikke ret mange bondebørn, der gjorde, og her fik han præliminæreksamen. Da jeg kom på Katedralskolen, fik jeg pudsigt nok en lærer som også havde haft min far. Han hed O. L. Larsen, og var nærmest et geni til matematik. Han havde forøvrigt den vane, at når han gik på gaden og så to biler komme, så gangede han deres nummerplader med hinanden.

Min farfar ville have haft, at min far skulle

Stenkildegaards stuehus med græsplænen, som jeg fik 10 øre for at slå. Foto i privateje.

være advokat, men min far *ville* være landmand, og det blev han så, men derudover var han som sin far med i et utal af foreninger, bestyrelser o.l. Han var også oldermænd for Viby Grandelaug, der var blevet genoprettet i Bjørnbaks tid. Han var oldermænd i 10 år, og blev den sidste, idet grandelavet blev nedlagt i 1934. Under krigen startede han fryseri i den ene af længerne til gården. den anden udlejede han til Viby Gummivarefabrik.

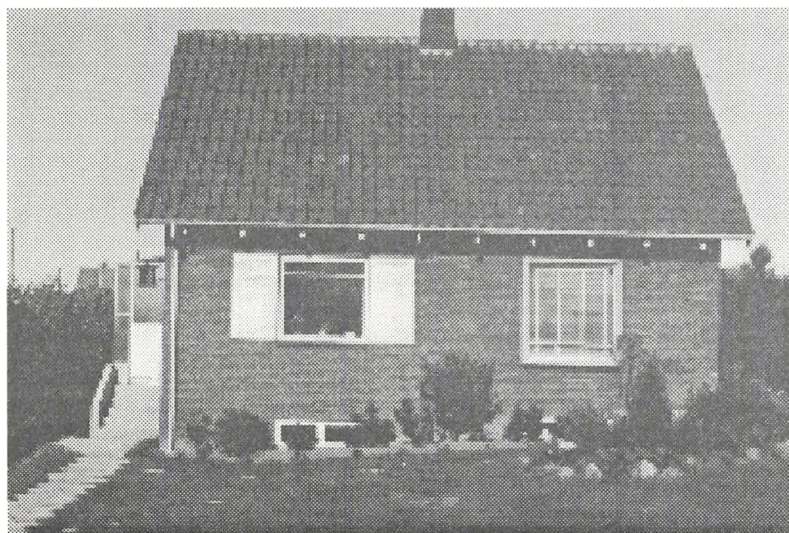
Efter bankuddannelse, giftemål og syv år i København vendte min mand, Kaj, og jeg i 1952 tilbage til Viby og startede Skærbæk Sport i Århus Vi købte hus på Løvenholms Allé, altså i det kvarter, min far havde udstykket.

Mine forældre havde bygget et hus i haven til gården. Det blev færdigt i 1957, og de boede der i 8 år, indtil min far blev meget syg, og

huset blev for stort for dem. De spurgte så, om vi ikke ville bytte hus med dem. Det gjorde vi, og i dag bor vi således på grunden til mit barndomshjem

Min far døde i 1966, mens min mor levede 14 år længere. De ligger begge begravet på Viby Kirkegård, hvor også mine bedsteforældre ligger.

Gården solgte vi i 1980 til et forsikringselskab, som rev de gamle bygninger ned, og opførte nye under hensyntagen til vore ønsker. Vi valgte et forsikringselskab, fordi vi ville undgå at få en støjende fabrikationsvirksomhed lige op til vores bolig, hvorfra jeg hver dag kan se over på det store, gamle kastanietræ, der hvis det kunne tale, kunne berette om mange flere spændende begivenheder end de her i artiklen beskrevne.

Løvenholms Allé 8, som vi købte i 1952 og boede i til 1965. Foto i privateje.

Bjarne Merlit

Statsbos boligblokke på Neptunvej

Artiklens forfatter, Bjarne Merlit, har tidligere bidraget med artikler om Viby. Denne gang drejer det sig om de nyrenoverede boligblokke på Fredensgaardens gamle marker.

I forbindelse med salg af byggegrunde ved Neptunvej købte Statstjenestemændenes boligforening (Statsbo) den vestligste storparcel på arealet mellem Vibys gamle vandværksgrund og Holme Møllevej. Vandværksgrunden og arealet på Rundhøj blev senere solgt til andre boligselskaber.

Ved henvendelse til Statsbo fik vi naturligvis straks lov at se tegningerne over den kommende bebyggelse på Neptunvej.

Det bliver et nyt "Havregryns kvarter" havde nogle advarende sagt. Det var den betegnelse, som man i sin tid lidt nedvurderende brugte om nye etagebebyggelser med dyr husleje. Men da vi frit kunne vælge, hvilken lejlighed vi måtte ønske, meldte vi os alligevel som interesserede.

I vinteren 1963-64 tog min kone og jeg jævnligt med linie 4, der kørte til Fredensvangs Runddel, for at se, hvordan det gik med den lejlighed, som vi forventede at flytte ind i. Vi spadserede ud ad den forholdsvis nye landevej, Jyllands Alle, forbi den græsklædte jordhøj, der skjulte Viby Vandværks store vandbeholder overfor AGFs fodboldbane. Byggepladsen lå på en stor græsmark, der strakte sig videre op over Rundhøj. Mod Jyllands Alle var der plantet små landevejstræer. Det var popler, der 20 år senere måtte vige for motorsaven, fordi træernes store rødder skød op i flisebelægningen.

Tankevækkende er det, at allerede for 5000 år siden var dette sted beboet. Under en senere udgravning til de store blokke ved Brugsen kom man under overfladejorden i kontakt med rester af de højmoser og søer, der i min barndom endnu kunne ses mellem bakkerne i Holme, Terp og Fredensvang. Bevis for menneskers færden fik jeg, da jeg ved udgravningens kant fandt en ganske nydelig stenøkse i mose-

jorden. Mon en af vore fjerne forfædre har ofret øksen til moseguden med en bøn om at få en god jagt og en god høst? Sådan var det nemlig skik og brug dengang.

De mange store bronzealdergravhøje, der strækker sig fra Holme og til kysten, vidner også om menneskers bosættelse, der senere blev til de bondelandsbyer, som storbyen har opslugt, og hvor nutidsmennesket har bygget villaer og boligblokke...

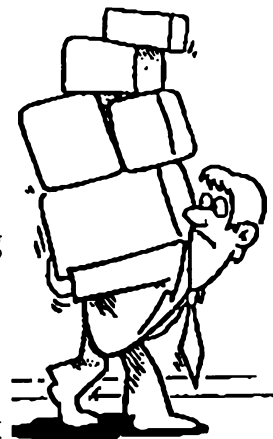
Endelig kom den store dag, da de to første blokke var klar til indflytning. Ejendomsfunktionæren var allerede flyttet ind i en gavllejlighed, og der var flytteaktivitet enkelte andre steder, da vi forventningsfulde ankom tidligt om morgenen den 14. marts 1964.

Kort efter ankom også flyttebilen med vore møbler og alle de løsdele, der var pakket i kasser. Vi indtog glade vor 2. sals lejlighed, hvor håndværkerne var næsten færdige. Sikken en udsigt ud over Holme og Høskoven og Brand-søområdet og over Hasle og til den anden side ind over byen med Domkirkespir og Rådhusårn. Senere skulle blokkene overfor tage en stor del af udsigten fra os, men det tænkte vi ikke så meget over dengang. Skønt var det at komme på landet med lys og luft omkring os. 60 meter over havoverfladen havde arkitekten betroet os, samme niveau som platformen med rådhusklokkerne.

Vi var en smule betænkelige med hensyn til flyttefirmaets opbæring af møbler og kasser.

Der var nemlig ikke opsat gelænder i trappeopgangen, og der var ikke anlagt flisegang hen til indgangsdøren. Nå, det var vel erfarne folk, vi havde antaget. For en sikkerheds skyld kikkede vi ned til dem fra vor 2. sals altan. Oh skræk og rædsel. To mand løftede med besvær vor store standkiste, der var fyldt med bøger og var tung som et klaver. En tredje flyttemand krøb ind under og tog standkisten på ryggen. Så vaklede han et par skridt fremad og gik så i knæ med vor kostbare antikvitæt med bøgerne i. Derefter sundede fyren sig et øjeblik og vaklede derpå videre mod trappeindgangen. Hvordan flyttemanden med de overnaturlige kræfter kom op ad trappen uden gelænder, aner jeg ikke, men op kom han. Ja, dengang var der sandelig rigtige flyttefolk til.

Tiden gik. Nye familier flyttede ind, andre flyttede fra. Der kom børn i afdelingen og i de nye afdelinger på den anden side af vejen. Og med børnene kom problemerne, nemlig ingen vuggestuer eller børnehaver. De få, der var i Viby, var allerede fuldt optagne og med lange ventelister. Mødrene blev hjemmegående af nødvendighed. Det blev derfor mødrene, der måtte forlige slagsmål i sandkasserne, og et af de fast tilbagevendende spørgsmål på den årlige "generalforsamling" lød da også: "Får vi

ikke snart rent sand i sandkasserne, for nabos lille Peter går altid og tisser i det?».

Med sandet om sommeren og mudderpløret forår og efterår opstod et andet problem, når børnene rensede sko indenfor i opgangen. Sikkert som amen i kirken fandt den effektive afdelingsbestyrelse hurtigt synderen, og et bestyrelsesmedlem hidkaldte vredt den brodebetyngede mor, der forsynet med kost, fejblad og gulvklud måtte gøre omhyggeligt rent efter sit uartige barn.

Vi fædre havde et andet problem. De sataniske unger kunne ikke lade være trods forbud at spille fodbold på græsplænen. Det klarede "vicevært" eller bestyrelse med et velrettet langskud til bolden, så den havnede i Berberisbuskene. Ak ja, hvad har vi fædre ikke måttet ryste op med til nye bolde.

Viceværten, som både voksne og børn med respekt kaldte afdelingens funktionær og altmuligmand, havde dengang stor magt og indflydelse. Det var ham, der foruden gårdmandsarbejdet passede varmecentralen med oliefyrede kedler, selv foretog småreparationer og med sikker hånd styrede tilkaldte håndværkere.

Han var også den stedlige "Sherif", der med myndig værdighed påtalte overtrædelse af skrevne og uskrevne regler og ofte med diskretion lagde øre til beboernes sorger og glæder.

Sidenhen er disse funktioner jo blevet fagopdelt mellem inspektører, gårdmænd, håndværkerfirmaer og socialrådgivere.

En dag var børnene blevet et par store knægte, og lejligheden for lille.

Tålmodighed lønner sig. En stor gavlejlighed blev endelig ledig. Vi fremsendte ansøgning og ventede spændt på at få tildelt lejligheden takket være vort gamle medlemsnummer og vor trofaste forbliven i afdelingen. Vi blev de heldige, og januar 1976 flyttede vi til den store lejlighed i samme boligblok, som vi havde boet i siden 1964.

Hvordan er det så gået sidenhen?

I dag - i 1996 - er der fra gavlvinduerne udsigt til en velholdt græsplæne mellem genboblokkene på den anden side af Neptunvej, netop det sted, hvor vi i sommeren 1964 og 65 anbragte os i medbragte klapstole blandt højt græs og vilde blomster for i fredfyldt landlig idyl at læse søndagsavisen.

Sommersøndagens eftermiddag på altanen har med årene ændret sig. Hverdagsaftener er parkeringspladsen overfyldt, men søndag står kun en eller to biler tilbage. Beboerne er nu om dage sommerhus- eller kolonihavefolk, der tilbringer weekenden i fritidshuset.

Også andet er ændret i de mellemliggende

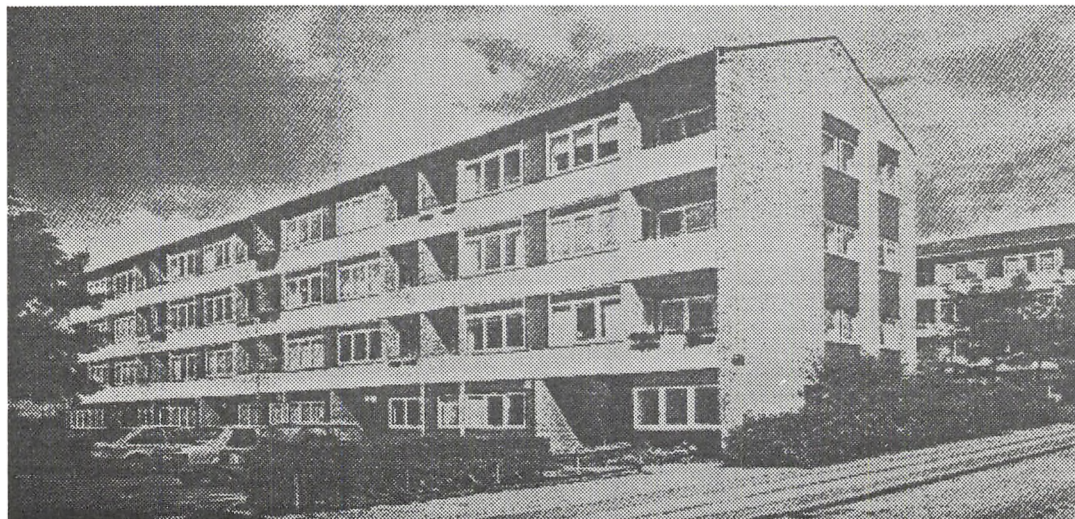
år. Pædagogisk rigtige sandkasser og legeredskaber har afløst de gamle betonsandkasser. Sherif-ten er afløst af funktionærer, hvis opgave bestemt ikke er at forsøge at udøve opdragende adfærd overfor børn eller voksne. Berberisbuskene er fjernet, så hverken bolde eller personer bliver udsat for stikkende torne. Vor græsplæne er ikke længere velholdt, men nedslidt. Den må nemlig gerne bruges som fodboldbane, og bliver det også til glæde for nogle og stor gene for andre. Heldigvis er der også noget at glæde sig over. Boligblokkene er blevet renoverede med bl.a. moderne vinduer,

nye facademure og nye tage, og huslejen er trods fortsat stigende ejendomsskatter og andre afgifter endnu på et rimeligt niveau i forhold til nybyggeri. De offentlige myndigheder er til gengæld begyndt at benytte deres dispositionsret over lejligheder, der bliver ledige, hvilket naturligvis forringer de voksne børns mulighed for at få en lejlighed i afdelingen. Unge familier med børn og ønske om en større lejlighed må derfor ofte vælge i stedet at købe ejerbolig.

Hvad der i sin tid startede med 2 boligblokke på en bar mark er endt som 4 blokke og en forretningsejendom mod Jyllands Alle samt fire blokke plus en lav bebyggelse mellem Neptunvej og villaerne ved Rundhøj Alle.

Fredensgaards gamle marker er således blevet en del af bebyggelsen i Storårhus.

*AFD. 5.1
Neptunvej 40-72.
Opført i 1964 med
112 lejemål*

Tove Glud Rasmussen

"Den røde skole"

Viby Sogns Historie fortæller følgende:

"-- Børnetallet voksede fra år til år. 1. maj 1911 blev der indmeldt 54 småbørn i skolen. 1. maj 1913 var 69 blevet indmeldt. 1. maj 1914 var børnetallet 480. Det blev nu tvingende nødvendigt at bygge igen. 1915 opførtes derfor en ny, stor skole med plads til 10 klasser. Den fik plads umiddelbart vest og syd for "Den hvide skole". Den nye skole, der var færdig til at tages i brug i 1916, benævnes efter sin murfarve "Den røde skole --".

Man kan ikke se heraf, at der var store diskussioner om, hvor skolen skulle ligge. Der var nemlig kræfter i Kongsvang, Rosenvang og Rosenvænget for at få en skole - eller i hvert fald en forskole - i det område af Viby.

Det var der ikke noget at sige til, for der var ca. 220 skolepligtige børn i disse kvarterer, og der er et godt stykke til Viby skole derfra. Grundejerforeningerne forfattede derfor den 14. december 1913 en henvendelse herom til

sognerådet, og allerede den 17. december blev spørgsmålet behandlet i sognerådet, men placeringen bestemt til Viby med 8 stemmer mod 1. Det var man utilfredse med i Kongsvang m.v. Grundejernes bestyrelser ønskede nu, at sagen fulgtes videre til ministeriet.

Forinden videre fortælles, er det nødvendigt at oplyse lidt om, hvordan skolevæsenet var opbygget. I alle sogne var der en skolekommission, der havde tilsyn med skolen. Skolekommissionen bestod af præsten og et par medlemmer valgt af sognerådet. Overordnet skolekommissionen var skoledirektionen, som bestod af provsten, amtmanden og et amtsrådsmedlem, men al korrespondance mellem skolekommissionen og en højere myndighed skulle gå gennem sognerådet, og da sognerådet stod for kommunens økonomi, er sognerådsprotokollen en givtig kilde vedrørende denne sag.

Den 4. marts 1914 vedtog sognerådet at lade opføre en ny skolebygning vest for den nuvæ-

Til

Skolekommissionen

i Viby Kommune!)

Ved Opsætning af skolepligtige Børn i
Kongsvang - i Alderen mellem 6-10 Aar - er
for Tidens et Antal af 23 Drenge og 26 Piger.

Og da Skolejærn til Viby for de mindste af
disse Børn i flere Hensender er besværlig, tillader
understegnede Beboere og Husejere i Kongsvang at
ansøge den ovede Skolekommission for Viby Kom-
mune, om det i Kongsvang i en nær Fremtid ikke
maatte blive oprettet en "Forskole" for de nævnte
Småbørn, hvorfor vi anbefaler denne for os saa
magnopaaaliggende Sag til Skolekommissionens Udsigttagelse

Kongsvang den 12' Marts 1908.

• N. Mikkelsen	Maskinasbejder
• C. M. Nielsen	id. do.
• C. M. Christensen	do.
• Ch. Frubstrup	do.
• W. M. Nielsen	do.
• L. Petersen	do.

Også i 1908 ansøgte beboerne i Kongsvang skolekommissionen om at få en forskole til Kongsvang.

(Viby kommunes arkiv, Erhvervsarkivet).

rende efter tegning af Chr. Rohde, Kongsvang, men det sidste ord var ikke sagt i den sag.

Sognerådet kunne ikke uden videre lade bygge en ny skolebygning og havde ansøgt skoledirektionen om tilladelse hertil. Om grundejerforeningernes bestyrelser var gået til ministeriet eller kun havde henvendt sig til skoledirektionen kan ikke ses, men den 3. juni 1914 fremgår det af referatet af et sognerådsmøde, at skoledirektionen havde spurgt sognerådet, om man ikke mente det heldigst at undergive sagen fornyet behandling med hensyn til det fremsatte ønske om skolevæsenets deling, f.eks. kunne man lade forskolens undervisning foregå på forskellige pladser i kommunen på grund af:

- 1) at vejlængden falder vanskeligere for små børn end for store,
- 2) at små børn lider mest ved sammenhobning af et stort børnetal på samme skole og
- 3) at undervisningen af småbørn alligevel helst bør ske for samme hold af samme lærer.

Sognerådet kommenterede punkterne sådan:

ad 1. om vejlængden: Sognerådet kan ikke indrømme, at vejlængden spiller nogen rolle (en noget nem måde at komme udenom det spørgsmål!),

ad 2. om sammenhobning af små børn. Ifølge planen vil de mindre børn komme til at gå i den nuværende skole og få egen legeplads,

ad 3. om samme lærer. Man mener, at timeplanen kan lægges således, at det nævnte forhold sker flydest.

Skoledirektionen godtog ikke svaret umiddelbart. Den indkaldte til et møde den 26. juni 1914, og mødet resulterede åbenbart i, at sognerådet genoptog sagen. Den 1. juli kan man nemlig læse i sognerådsprotokollen, at det blev overladt til byggeudvalget at kontakte arkitekt Rohde, Kongsvang for at fremskaffe overslag over bygning af en skole i Kongsvang og en skole i Viby. Den 18. juli på et ekstraordinært sognerådsmøde fremlagdes udgiftsbudgettet for skolevæsenet, såfremt der opførtes to skolebygninger i stedet for en.

Beregningerne viste, at det ville blive meget dyrere. De to skolebygninger ville beløbe sig til 131.750 kr eller ca. 63.750 mere end det projekt, som sognerådet havde vedtaget, omregnet på årsbasis ville merudgiften blive 7.432 kr. Sognerådet var derfor ikke i tvivl. Det først fremkomne forslag blev vedtaget.

Et af sognerådsmedlemmerne - smed Løffgren, Kongsvang - stillede dog forslag om udsættelse af sagen til mandag den 22. juli for at kunne gennemse forslaget, men det forkastede sognerådet. Det var der stærk utilfredshed med i Kongsvang m.v.

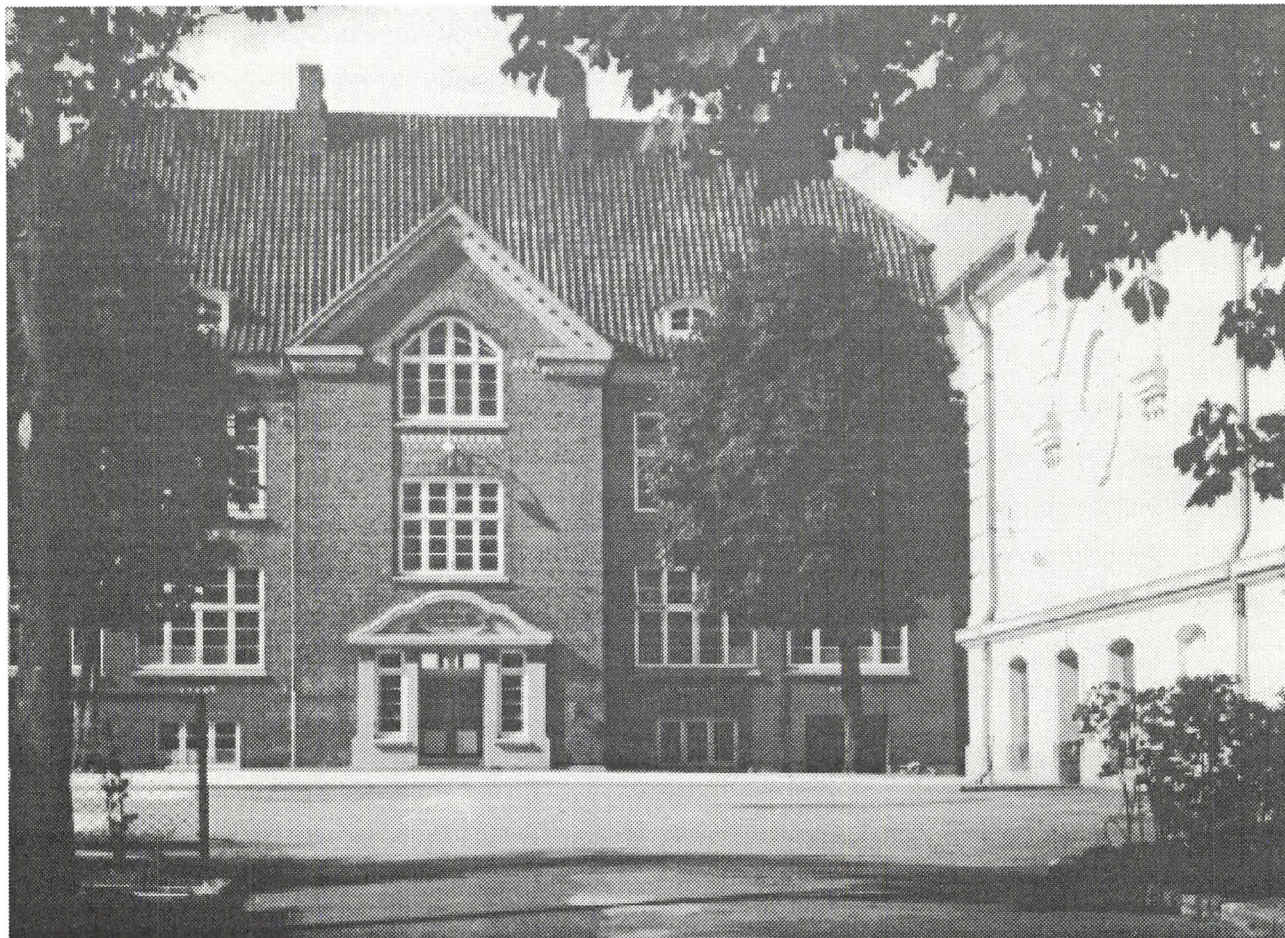
Grundejerforeningernes bestyrelser holdt møde netop den 22. juli og havde indkaldt en arkitekt Th. Møller for at få nogle oplysninger og for at få ham til at udarbejde nye planer for en skole i området, fordi man syntes, at Rohdes plan var for dyr. Problemet var nu, at sognerådet ikke ville give Rohdes planer fra sig, men det var der råd for: To mand skulle rejse til Od-

der for at få planerne fra provst Christensen (Viby hørte dengang retsligt og kirkeligt til Odder).

Af et møde den 5. oktober fremgår det, at provst Christensen havde sendt planerne, og at både provsten og amtmanden var på beboernes side. Problemet var bare, at det tredje skoledirektionsmedlem var på sognerådets side,

om end man havde håb om, at man kunne få ham overtalt til at stemme som de to andre, og så ville indstillingen blive enstemmig. Hvis indstillingen ikke blev enstemmig, havde provsten givet det råd, at der blev sendt en mand over til

Viby Skole 1954. Foto: Viby lokalhistoriske Samling.

kultusministeren for at forelægge ham sagen, og man valgte faktor Thygesen, Kongsvang til dette job.

At grundejerforeningens protokol taler sandt, om at provsten var på beboernes side, fremgår af sognerådsprotokollen den 2. december 1914. Det er nemlig indført, at skoledirektionen ved en mundtlig forhandling havde henvillet, at provstens forslag om, at der byggedes en forskole i Kongsvang blev taget op til fornyet behandling, men referatet oplyser, at da sagen havde været til behandling i skolekommission og lærerråd og ikke dér havde fundet tilslutning, kunne sognerådet ikke fravige det en gang vedtagne forslag.

Hermed er sagen ikke afsluttet. Det var ikke tomme trusler, at ministeriet ville blive indblandet. Ministeriet bad nemlig i et brev af den 19. januar 1915 på basis af et andragende fra nogle beboere i Kongsvang om skolekommissionens kommentarer, og disse er indført i skolekommissionsprotokollen. En meget lang skrivelse, som giver det indtryk, at skolekommissionen allerede den 21. november 1913 havde besluttet sig for, at beliggenheden skulle være ved siden af den oprindelige skole, og det holdt man sig til.

Ministeriet godtog åbenbart svaret. Den røde skole blev bygget og taget i brug i 1916 d.v.s. for 80 år siden.

Grundejerforeningen Rosenvangs referat om den nye skole slutter med omtale af mødet den 5. oktober 1914 bortset fra, at der tre måneder

efter var tale om betaling af arkitekthonoraret. Her supplerer Rosenvængets kassebog med i 1914 at vise en udgift til skolesagen på 12,28 kr. ud af årets samlede udgifter på 29,53 kr.

At så Kongsvangs og Rosenvangs beboere nu nok kan være glade for, at der ikke kom en skole i deres område på det tidspunkt, er en anden sag. Der er stor sandsynlighed for, at skolen ville være kommet til at ligge i trekanten ved Rosenvangs Allé og Espegårdsvej, og her ville der ikke have været plads for alle de udvidelser, som Rosenvangskolen fik, efter den blev taget i brug 12 år senere i 1928.

KILDER:

Viby lokalhistoriske Samling.
Erhvervsarkivet.
Rosenvang Grundejerforenings forhandlings-bog 1913-15.
Sogneråds- og skolekommissionsprotokoller 1913-15.

DET VAR DENGANG...

Fabriksarbejder August Sørensens bustru Hilda med trillinger, 2 piger og 1 dreng, 11. maj 1936.

Aksel Loft

Viby Feriekoloni's tilblivelse

Viby Kommune købte i 1943 grunden på Saxild Strand for 14.000 kr. Arealet er på ca. halvanden tønde land. Arbejdernes Fællesorganisation havde planer om at købe grunden, men Arne Pedersen gik stærkt ind for, at kommunen skulle træde ind, da organisationen ikke havde penge nok til det formål.

Viby Kommune ejede seks boligvogne, som stod ved Grundtvigsvej. De var blevet ledige, og nogle lyse hoveder luftede derfor den tanke, at de måske kunne flyttes til Saxild Strand og dér benyttes som ferieboliger for Viby Kommunes beboere.

Der blev nu sendt indbydelser ud til bestyrelserne for følgende foreninger: Arbejdernes Fællesorganisation i Viby, Viby Borgerforening, Viby Haandværkerforening og Viby Idrætsforening. Mødet skulle være på Hotel Viby den 19. august 1954 kl. 19.00.

Arne Pedersen bød velkommen og gav straks ordet til murermester Frode Pedersen, der sammen med karetmager Hans Andersen og

tømrermester Børge Kristensen havde besigtiget vognene.

De tre kyndige håndværkere vurderede, at istandsættelse og indretning af seks køjepladser i hvert hus ville beløbe sig til 1000 kr., og andre udgifter til gasanlæg, inventar o.l. til yderligere 1000 kr. pr. hus. Flytning, opstilling, maling og kloak m.m. skulle udredes ved frivillig arbejdskraft fra de involverede foreninger. Frode Pedersen mente, at man skulle bede kommunen om at lægge de 1000 kr. ud. De skulle så forrentes, men ikke afdrages, og så ville vognene om 10 år være kommunens ejendom.

Arne Pedersen foreslog, at man nedsatte et udvalg til at arbejde videre med sagen. Dette blev vedtaget, og udvalget kom til at bestå af følgende: Kontorbestyrer Arne Pedersen, landsretssagfører Thiede og maskinarbejder M. Carlsen. Suppleret med bankkasserer Chr. Hansen, som så skulle rette henvendelse til sognerådet for derved at opnå midler til arbejdet.

Stiftende generalforsamling

Den 17. september 1954 samledes man til fællesmøde på Hotel Viby efter indbydelse af Arne Pedersen, som startede med at bekræfte over for de fremmødte, at kommunen ville give 1000 kr. pr. hus i tilskud til planens udførelse. Ligeledes meddelte han, at Viby Idrætsforening var faldet fra (der har nok været for meget arbejde at udføre gratis...).

Da man manglede 5000 kr. iflg. overslaget, foreslog bankkasserer Chr. Hansen, at man afholdt en bazar; han mente, at man kunne skaffe de 5000 kr. ved forskellig optræden på scenen, tombola, lodsedler m.m. Arne Pedersen henstillede, at man gik ud og agiterede for bazaren.

Frode Pedersen foreslog, at man fordelte arbejdet ved istandsættelsen, og fordelingen blev: Tjæring af tage: A.Rasmussen. Malerarbejde: Maler Krogh. Nedstøbning af sokkelrør: Frode Pedersen og Aksel Loft (gæt, hvem der kom til at udføre det fysiske arbejde). Snedkerarbejde: Børge Kristensen og Hans Andersen. Vognmandskørsel: P. Rasmussen & Co.

Man suspenderede mødet i fem minutter for at bestyrelserne kunne vælge medlemmer til den nye bestyrelse for Viby Feriekoloni, som nu var en realitet - den nye bestyrelse kom til at se sådan ud:

Viby Kommunes strandgrund ved Saxild Strand den 4. maj 1963. Arne Pedersen og Jørgen Hedegaard.

Foto: Viby lokalhistoriske Samling.

Fællesorganisationen:

Arne Pedersen/Chr. Torbensen

Borgerforeningen:

M. Gertsen/Aage Sørensen

Haandværkerforeningen:

Frode Pedersen/Hans Andersen.

Uden for bestyrelsen valgtes bankkasserer

Chr. Hansen til kasserer.

Arne Pedersen takkede for godt samarbejde ved de afholdte møder, og man enedes om at nedsætte et såkaldt bazarudvalg, der skulle arbejde med afviklingen af de forskellige arrangementer, som skulle løbe af stablen 2. april 1955.

Det var et stort arrangement at få på benene, men alle steder, man henvendte sig, både hos forretningsdrivende og folk på gaden, blev man taget godt imod,

Berg, som var gøglerkonge i Viby, stillede et skydetelt samt roulette op, og et lodseddelsalg var en stor succes, idet vi fik solgt ikke mindre end 8000 stk.

På scenen underholdt Bavnsbjerg Symfoniorkester under ledelse af Grethe Kolben (Guldberg), og frk. bagermester Olsen sang visen om, hvor meget hun havde lagt på... Utrolig succes!

Uddrag af vedtægter for Viby feriekoloni

Foreningen er stiftet af følgende:

ARBEJDERNES FÆLLESORGANISATION I VIBY

VIBY BORGERFORENING

VIBY HAANDVÆRKERFORENING

Foreningens formål er til medlemmerne af disse foreninger - så vidt som muligt at udleje sommerhuse i feriekolonien på Saxild Strand, idet Fællesorganisationen har disponeringsret over 3 huse, Borgerforeningen og Haandværkerforeningen hver over 1 sommerhus. Eventuelle ledige huse skal overlades til bestyrelsens disposition. Bestyrelsen udarbejder ordensreglement for benyttelse af sommerhuse på pladsen.

Bestyrelsen, der forestår foreningens ledelse, består af 7 medlemmer, nemlig 2 fra hver forening og 1 valgt af sognerådet. Bestyrelsen konstituerer sig selv og tegnes af 2 medlemmer i forening.

Forannævnte foreninger hæfter solidarisk for feriekoloniens forpligtelser.

OVERENSKOMST

Viby Feriekoloni antages herved til at forestå opsynet på Viby Kommunes strandgrund ved Saxild Strand fra 1. maj d.å. at regne på de i denne overenskomst indeholdte vilkår

Strandgrunden er beregnet for beboere fra Viby Kommune, og Viby Feriekoloni bemyndiges til ved en af dens bestyrelse antaget opsynsmand at bortvise enhver, der ikke kan dokumentere sin opholdsberettigelse på strandgrunden, samt enhver, som ikke udviser sømmelig og hensynsfuld adfærd. Parkering på strandgrunden er fortrinsvis forbeholdt køretøjer fra Viby Kommune og kun på det anviste sted.

Viby Feriekoloni skal holde strandgrunden ryddet for affald og holde retirader og skarnkasser rengjorte. Tilsynspligten er begrænset til den periode, hvor kolonien beboer husene.

Afgiften for parkering af biler og opstilling af telte fastsættes til 100 kr pr døgn. Hele afgiften tilfalder feriekolonien.

*Viby, den 21. juni 1956.
H. Hansen/ Fr. Pedersen*

Det var et meget stort arbejde, udvalget med flere havde udført, og det endte med et overskud på 5600 kr.

Nu havde vi pengene, og så gjaldt det om at komme i gang med at flytte vognene og genopstille dem i Saxild. Det foregik mest i weekenderne, og det gik meget godt, men det var som ved sådanne arrangementer næsten altid de samme, der mødte op.

Frøde Pedersen gjorde et stort arbejde ud af tilrettelæggelsen: De rette folk til det rette arbejde, og det gik så godt, at man kunne invitere sogneråd og pressen til indvielse 5. juni 1955, hvor husene var istandgjorte og fordelt med 3 stk. til Fællesorganisationen, 1 til Borgerforeningen og 1 til Haandværkerforeningen.

Udlejningen af husene begyndte i sommeren 1955, og der var altid 100 procent belagt i ferietiden. Bestyrelsen havde dog flere møder med Viby Kommune angående vaske- og toiletforholdene - de var knap så gode som på Kreta - og efterhånden blev disse forhold da også bragt i orden.

I 1966 blev Søren Foged ansat som fast lejrchef med bopæl i fløjhuset. Søren og hans kone Aase var med til det sidste i 1985, og de fik megen ros for deres indsats på pladsen.

Borgerforeningen ophørte i 1968 og Fællesorganisationen og kommunen fortsatte som hidtil.

Efterhånden som økonomien blev bedre, ofrede man penge på blandt andet nye tage på husene, og der blev også råd til et par have-

stole, ja, selv en liggestol blev der råd til - det var næsten lige som at være på Kreta - til 150 kr. pr. uge!

I 1978 opsagde Viby Haandværkerforening samarbejdet med Fællesorganisationen, men udlejningen fortsatte med fortrinsret for vibyborgere (da havde storebror Århus jo erobret os), og i september 1984 solgte Aarhus Kommune grunden ved Saxild til Odder Kommune for en spotpris på 250.000 kr.!

Fællesorganisationen fortsatte feriekolonien indtil 1986, da lukkede Svend Tørnstrøm kas-

sen, og der var da flere penge, mange flere, end da vi begyndte, og disse blev brugt til godgørende formål.

De medlemmer fra de tre foreninger, der har gjort et kæmpearbejde gratis og i deres fritid, er belønnet ved et fantastisk godt samarbejde foreningerne imellem og glæden ved at se det hele lykkes og at børn og voksne har nydt den plads, man har været med til at skabe - og så har man jo også de mange dejlige minder.

Viby Feriekoloni den 4. maj 1963. Sognerådsformand Arne Pedersen og parkudvalgsformand Jørgen Hedegaard.

Foto: Viby lokalhistoriske Samling.

DET VAR DENGANG...

Børn på købmand Aage Nielsens trappe ca. 1936. Øverst fra venstre: Folmer Regnar Pedersen, Per Knudsen og Kurt Nielsen. Nederst fra venstre: Egon Nielsen, Svend Laursen, ?, Poul Erik Bombolt og Inga Højbjerg Pedersen.

Jens Juul

Hotel Viby gennem 60 år

I Viby lokalhistoriske Samling har vi fundet et manuskript fra 1966 af forbenværende sognerådsformand Jens Juul, som her fortæller om hotellet, der var samlingsstedet for flere generationer af vibyborgere.

Viby Kommune har nu købt Hotel Viby for ca. 1/4 million kroner, hvilket vil sige prisen for grunden, da hotellet formentlig skal nedrives, når det nye city bliver færdigt, hvor højhuset indeholder et hotel med restaurant. Der kan da være grund til at fundere over, hvorledes det er gået med hotellet, som oprindeligt hed forsamlingshus, da det for godt 60 år siden blev opført.

Det var det gamle grandelaug, der bestod af 25 hovedparceller i Viby og Terp, som ejede byjorden og smedelodden, der lå midt i det gamle Viby og som ved salg af disse grunde havde samlet ca. 10.000 kr., som de byggede forsamlingshuset for i 1906.

Grandelauget (om hvilket man kan læse ud-

førligt i Viby Sogns Historie I) blev genoplivet i 1856 på foranledning af Lars Bjørnbak og kom vist på en lidt tilfældig måde til at bestå af de nævnte 25 storparceller, og da disse efterhånden blev udstykkede, blev der ofte udtalt tvivl om, hvorvidt de var de rigtige ejere af denne byjord, som man mente måtte tilhøre alle grundejere i Viby Kommune.

For at afværge mistanken om, at grandelaugets ville tilegne sig noget uretmæssigt, anvendte man altså de indtjente penge til at bygge forsamlingshus for.

Huset blev indtil 1924 drevet som almindeligt forsamlingshus uden spiritusbevilling, selv om man i visse tilfælde nogle gange om året kunne få politiets tilladelse til at servere spiritus ved fester.

Hos Karl Sørensen, der samtidig med at være vært drev træskoforretning i kælderen, var der en mulighed for at få en bajer, men det skete dog kun i meget begrænset omfang, så om smugkro blev der aldrig tale.

Håndværkere ved ombygningen af Hotel Viby i 1935. Bagest: Folmer Juul, en tømrerlærling, Karl Bock. I midten: En tømrersvend. Forrest Finn Frisch, Niels Jensen, Jacob Jensen, Marius (Viby) Rasmussen, en tømrersvend, Bech Laursen (tømrermesteren, der havde arbejdet.

Foto i privateje.

Det var klart, at eftersom byen voksede, blev der mere og mere trang til at have en slags kro, hvor man kunne holde sine fester, som man ønskede det, og også et sted, hvor forretningsfolkene kunne komme med en kunde og afslutte en handel - så presset for at få en spiritusbevilling blev stadig større.

Viby Borgerforening overtog bestyrelsen af forsamlingshuset og søgte spiritusbevilling. Denne ordning skulle garantere, at det ikke blev en tilfældig kromand, der kom til at drive forretningen. En afstemning i 1924 gav dog et flertal imod bevillingen, men ikke med et nødvendigt stemmetal, hverken for eller imod. To år senere, i 1926, bestemte sognerådet, at der skulle afholdes en ny afstemning, hvor et flertal var det afgørende, og hvor betingelserne for bevillingen var noget begrænsede.

Denne vedtagelse medførte voldsomme protester fra modstanderne med opråb og et stort anlagt møde med Larsen-Ledet i spidsen. Det var jo i en tid, hvor han rejste landet rundt for at slagte kroer, så han måtte ganske naturligt gå stærkt imod at få oprettet én i sin egen kommune.

Mødet havde samlet fuldt hus, og der faldt drøje hug fra begge sider. Larsen-Ledet betegnede alle, der var for bevillingen, som "de våde", og han gav ikke "en sur sild" for et tilsagn fra "de våde" om at holde øje med driften af forsamlingshuset. Dirigenten, der ikke var stiv i fremmedordene, påtalte, at Larsen-Ledet brugte ordet "defensor", som han mente var et

ukvemsord, over for Løffgreen, der anbefalede spiritusbevillingen.

Borgerforeningen måtte også frem med et opråb, så man måtte forudse, at alle vælgerne var aktiverede. Det var de ikke, så kun et beskedent antal mødte frem og stemte. Det var åbenbart ikke noget, der interesserede de mange, men resultatet blev et flertal for bevillingen, omend ikke stort - 456 mod 424 stemmer.

Den gamle Anders Laursen Møller, der mødte op for at stemme, gjorde indsigelse mod måden at stemme på: "Nej, I skulle sætte to kasser øl her, en med bajere og en med afholdsøl, og så lade dem, der kommer og stemmer få lov at tage, hvad de vil, og den kasse, der først bliver tom, har vundet".

Der blev nu ordnede forhold uden, at der på nogen måde blev drikkeri i forsamlingshuset. Karl Sørensen var en hyggelig vært, som bred og solid holdt på god orden og sagde "godaw" til alle, der kom. De, der husker ham, ved, at han var skæv i kroppen efter ischias, og det fik en københavner, der var gæst i forsamlingshuset, til at udbryde: "Hva' fan' mand, du går jo ve' siden af dig sæl!" Det tog Karl Sørensen dog med godt humør.

Han kunne til tider synes, at nu skulle der lukkes efter en fest, hvis det var blevet ud på de små timer. Han forkyndte da højt og tydeligt: "Nu ska' vi ha' lukt', for nu ve' a i seng". Så var det med at blive færdig og komme afsted.

Han var også midtpunktet for kroketspillet

Billede fra Viby Idrætsforenings revy i 1941. Bagest: Jens Sørensen, Inger ?, Henry Knudsen, Inge Olesen, maler Køhler, fru Julius Jensen, Niels Jensen, Ellen ?, Julius Jensen, Christian Larsen. Forrest: Grethe Jensen, Ellen Margrethe Nielsen, Eva Madsen, Minna Mortensen, Oda Bøgh, Anna Hededal.

Foto i privateje.

ude i gården, hvor flere af byens agtværdige borgere mødte frem til spillet - ja, mange af dem fandt næsten dagen spildt, hvis ikke de fik deres daglige spil.

Forsamlingshuset, der var bygget, da Viby havde ca. 1200 indbyggere, blev selvfølgelig alt for lille efter, at det tal var mere end fordoblet, og der var flere gange tale om udvidelser.

I 1934 forsøgte Viby Sogneråd at købe det, da der den gang var planer fremme om at bygge en administrationsbygning, eventuelt sammen med hotel, biograf m.v. på det areal, der var tilbage af byjorden, men ved forhandling med grandelaugets blev det med 13 stemmer mod 12 vedtaget *ikke* at sælge til kommunen, idet det fra modstanderne blev fremhævet, at det ville blive en underskudsforretning for kommunen at drive en sådan virksomhed, så det man eventuelt fik for huset, måtte man af med i ekstra skat. Prisen var dengang ca. 50.000 kr.

Der blev ikke noget ud af det foreslåede projekt, men noget skulle ske, og der blev da dannet et aktieselskab, hvor alle foreningerne gik sammen om aktietegningen, som også støttedes af private samt ved, at salgssummen for forsamlingshuset af grandelaugets medlemmer skulle blive stående som aktier i det nye hus.

Ingeniør Trebbien udarbejdede forslag til ændringer af bygningen på den samme plads og med en tilbygning til scene, så resultatet blev som det ses og har set ud siden 1935.

Samtidig blev navnet ændret til Hotel Viby.

Naturligvis burde ændringerne have været mere radikale, især var garderobe og toiletforholdene ikke gode, men der var ikke penge til mere, og hotellet har i de forløbne år været rammen om meget i alvor og gammen, så det har i nogen grad opfyldt sin pligt.

Bestyrelsen for aktieselskabet ansatte en bestyrer og havde på den måde indseende med driften, som man ønskede skulle foregå på en pæn måde.

Den første bestyrer var frk. Feder, der dog ikke i det lange løb fandt forholdene tilfredsstillende, og man fik derefter Snoghøj.

Da besættelsestropperne kom den 9. april 1940, muntrede han sig som en fisk i vandet og satte et stort skilt op, der forkyndte: "Hier wird deutsch gesprochen!" Han var født i Nord-slesvig og var meget tyskvenlig for ikke at sige nazist, så han kom hurtigt i modsætningsforhold til mange af dem, der i almindelighed havde deres gang eller holdt sammenkomster på hotellet - også på grund af hans priser.

Efter ham kom den gamle Danfred, der som 73-årig giftede sig for syvende gang og holdt stort bryllup. Han ville på opfordring ikke love, at nu var det sidste gang...! Jo, Hotel Viby har oplevet mange sære ting.

Den første rigtig gode vært var Carl Hansen, og det varede ikke længe, før han kom frem med ønske om at købe hotellet, og da aktieselskabet stadig havde kvaler med økonomien, og man egentlig regnede med, at Carl Hansen

følte sig så godt tilpas her, at han ville blive, havde man ingen betænkeligheder for en fortsat god drift og solgte til ham. Aktieselskabet likvideredes og 25 kr.s aktierne blev indløst med 30 kr.

Carl Hansen blev her ikke, og der har været forskellige ejere siden, indtil kommunen købte det. Der er nu indrettet bowlingbane på første sal, men inden længe vil det hele forsvinde, måske for at give plads for et nyt rådhus, når det nye city og Europavej 3 bliver færdige. Hermed vil altså et af de foretagender, som fulgte udviklingen fra landsby til bymæssig bebyggelse

forsvinde til fordel for den moderne udvikling, hvor alting bliver finere, men hvor den gamle hygge vel forsvinder.

Om "Hotel Mercur", som det nye, moderne hotel i højhuset er kommet til at hedde, nogen-
sinde kan blive samlingsstedet for beboerne i Viby, som Hotel Viby har været, må betvivles. Popularitet er ikke noget, man kan få ved at bygge flot, det er en helt anden udefinerlig ting, der skal skabe den.

Hotel Viby 1968, fotograferet kort før nedrivningen.

Else Hørlyck

Pigeliv i 30'erne og 40'erne

Jeg blev født i 1926 og boede på Kongevej nr. 7, hvor min far, Peter Hørlyck, havde et autoværksted. Min mor havde boet i Viby siden 1905 og var datter af centralbestyrerinde Marie Nielsen og bager Niels Nielsen, som døde allerede i 1907. Jeg var selv nr. 2 ud af 4 børn, en ældre bror, Sven og to søstre, Inger og Kirsten. Det var i ordets bedste betydning en kernefamilie med et meget stærkt sammenhold. Vi var heldige at have vores forældre om os hele dagen, så hvis vi havde problemer, kunne vi få dem klareret med det samme.

Da vi blev ældre og fik fritidsinteresser uden for hjemmet, var vore forældre altid med og støttede såvel os som vore kammerater. Ligeledes tog vi del i deres interesser, og det var nok grunden til, at vi meget tidligt kom til at spille tennis på banerne, som lå bag ved gymnastiksalen ved Viby skole. Her husker jeg tydeligt lærer Jens Skov, som også selv spillede tennis, og når han hørte, vi var i gang, kom han altid ned på banen for at give os instruktion.

Jeg har vel dengang været 6 eller 7 år, så jeg har garanteret haft behov for gode råd.

Skolen

Jeg begyndte at gå i skole i 1933 i den røde skole, og jeg var så heldig at få Juliane Pedersen til klasselærer. Hun havde også været klasselærer for min mor, og hun var et elskeligt væsen. Hun boede sammen med sin far i et lille bindingsværkshus i Terp. På den tid gik man ellers ofte over på det andet fortov, hvis man mødte sin lærer på gaden, men det var anderledes med frk. Pedersen. Vi besøgte hende i hendes lille hus, og fra den tid husker jeg især, at vi fik lov til at sidde og kigge i hendes billedbibel, som var udstyret med de dejligste farvestrålende billeder. En gang om året var vi på udflugt med skolen, og det foregik altid på samme måde. Vi mødtes i skolegården og gik så i en lang række til Frederikshøj kro, hvor vi legede på den store plæne. Der var mange, der havde deres forældre med, og de havde mulig-

hed for at "få vand på kanden" til en kop kaffe. Vi havde selv mad og sodavand med til frokosten.

I løbet af formiddagen kunne vi så gå ned til stranden, men det var under streng kontrol og klassevis, så der ikke blev sat nogen overstyr undervejs. Først på eftermiddagen gik vi så tilbage til skolen, og den aften tror jeg nok, alle kunne sove godt, for det havde været en anstrengende dag.

Når vi ellers tog på mindre ture med klassen, var det som regel til Høskoven, og det syntes vi faktisk var at komme uden for byen.

Fritid

Når vi efter skoletid legede, foregik det ofte i præstegårdshaven, måske fordi Liffa Granild gik i samme klasse som jeg, og der var en stor have og mange klatretræer.

Men også på den plads, hvor der i dag er parkeringsplads, var der muligheder. Vi havde kolonihave her, og der løb en lille bæk langs haven, og ved bredden voksede nogle store skræpper, som for os børn forekom som en lille skov med gode gemmesteder.

Denne lille oase forsvandt, da parkeringspladsen skulle anlægges her.

*På vej til lejr i Juelsminde 19??
Læg mærke til blomsterbuketten i køleren.*

Foto i privateje.

*På tur med
farvehandler Jensens
familie.*

*Fra venstre min
søster Inger, Hedda,
hr. Jensen, Gunhild,
fru Jensen og mig.*

Foto i privateje.

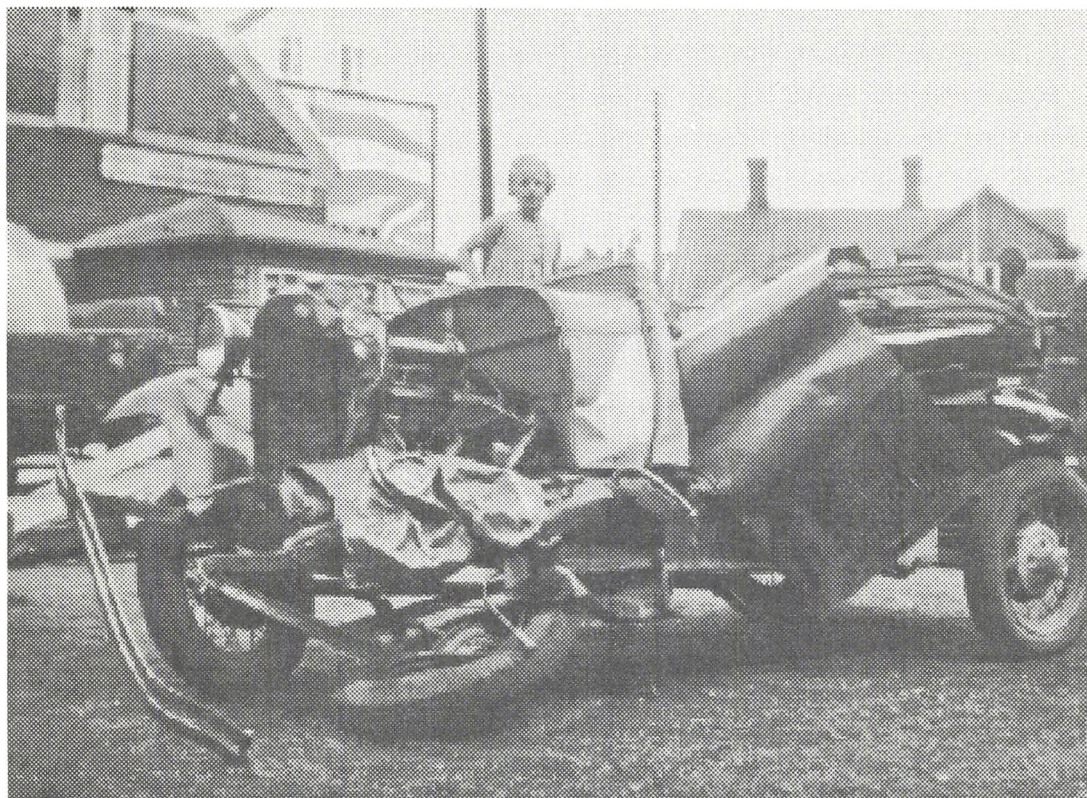
Senere fik vi en kolonihave på Chr.X's vej, hvor vi under krigen dyrkede grønsager, og det var et godt supplement til de varer, det kneb med under krigen.

Spejder

Da jeg var en 9-10 år, kom jeg i forbindelse med spejderbevægelsen først som grønsmutte, idet jeg fulgtes med Liffa og Anna Granild ind til møderne i Christiansgade, men da vi skulle gå derind, må jeg indrømme, at jeg ret hurtigt fandt, at det var for langt at gå. Senere ville jeg gerne være blå spejder, da var jeg blevet 13 år og kunne cykle til møderne:

De første mange gange, jeg bad mine for-

ældre om lov til at blive meldt ind, fik jeg at vide, at det var ikke noget for piger. Men da min bror også var blevet spejder, og det fungerede godt, fik jeg endelig lov. Jeg blev meldt ind den 14. marts 1940, og en lille måneds tid efter blev Danmark besat, og der var i en kort tid uniformsforbud, hvilket føltes ulykkeligt for en, der lige havde fået uniform og stor spejderhat. I de første par år holdt vi møder i Studsgade, for der var ingen blå pigespejdere i Viby, men efterhånden kom der flere til, bl.a. mine to søstre og nogle af deres kammerater. Vi var nu blevet så mange, at vi kunne danne en patrulje med piger fra Viby, og en af disse piger var Else Thestrup, hvis far var bankbestyrer i

Bagermester Olesens bil blev påkørt af toget i over-skæringen på Horsensvej. På mirakuløs vis slap chaufføren godt fra det. Det er min søster Inger, der kigger op over vraget. Billedet må være fra 1934 eller '35.

Foto i privateje.

Handelsbanken, og han skaffede os et kælderlokale i bankens bygning, så vi nu kunne holde møderne i Viby. Patruljen var en del af 1. Århus trop, men efterhånden kom der så mange med fra Viby-Kongsvang, at de kunne danne deres egen trop. Der var også danseskole i Viby, og det foregik i forsamlingshuset og senere på Hotel Viby.

Årets undervisning sluttede gerne af med afdansningsbal eller fastelavnsfest, hvor alle gjorde sit til at finde på festlige dragter.

Fælles interesser

Min bror var meget interesseret i jagt, og jeg husker, at jeg engang skulle med på jagt på Brabrand sø, og jeg skulle ro båden, mens han stod parat med bøssen. Vi var startet ud meget tidligt om morgenen, så det var helt mørkt, men efterhånden som det lysnede, opdagede Sven, at jeg havde en lys anorak på, så jeg blev kommanderet til at tage den af, så jeg ikke var så let at få øje på, og efterhånden frøs jeg bravt.

Det var også min bror, der fik mig til at køre

motorcykel, hvad der ikke var helt almindeligt for en pige, men vi påvirkede hinanden meget i vore fritidsinteresser. Der var også kun knap to års forskel på os.

Krigstiden

Naturligvis virkede besættelsen ind på mange ting, men heldigvis er børn ikke altid klar over, hvor mange problemer det gav for de voksne, og vi husker nok kun nogle af de morsomme

påhit, der skulle klare forhindringerne. For eksempel kunne vi ikke få en mandel til risengrøden juleaften, men så fandt min bedstemor en hvid perlemorsknap, der ikke kunne ses i grøden. Knappen fik senere plads i min mors udklipsbog, hvor den sidder den dag i dag.

En anden gang havde min mor fået opsporet noget blå stof, som skulle bruges til en spejderuniform til min søster, men det var ikke helt nok, og det kneb med at få nok til lommer og

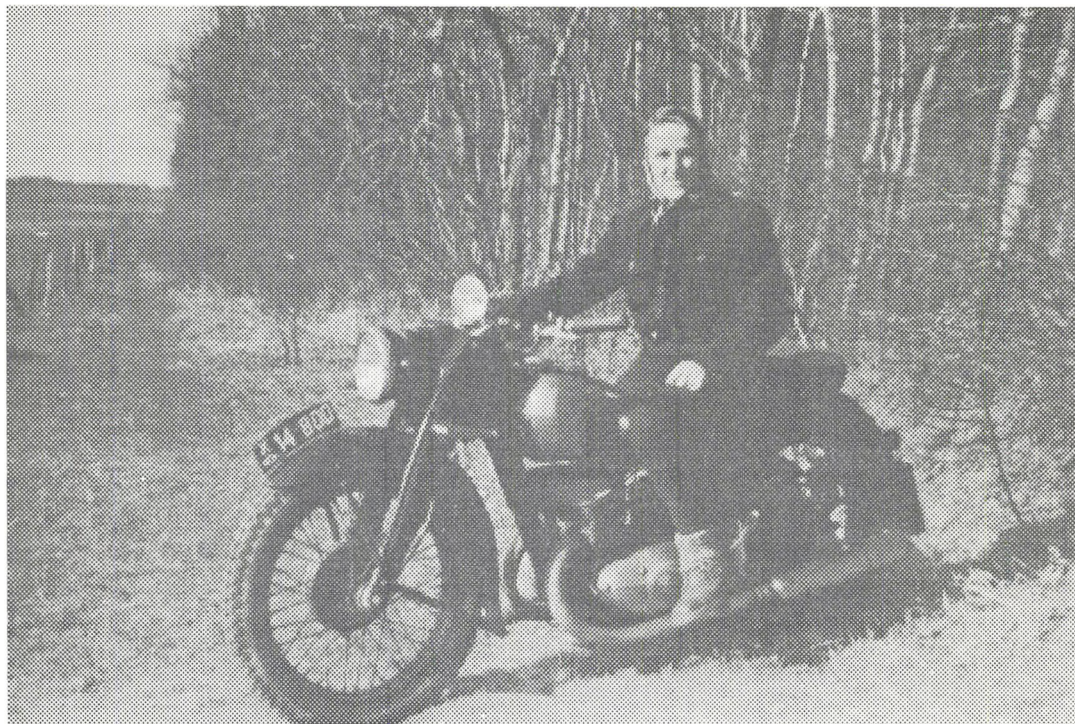

De engelske tropper rykker ind i Viby efter befrielsen.

Foto i privateje.

Jeg øver mig på min brors motorcykel ude bag Høskoven. Jeg havde lige fået kørekort og skulle låne motorcyklen for at køre til Tønder. Min bror ville lige sikre sig, at jeg kunne tumle den.

Foto i privateje.

skulderstropper. Da det hele var klippet og klart til at blive syet, manglede der alligevel et stykke til en klap over lommen, og alt blev vendt og drejet en gang til, indtil min bedstemor fandt et stykke og klippede klappen ud, men uheldigvis var det af det ene ærme, hun havde klippet det. Hvordan uniformen kom til at se ud til slut, erindrer jeg ikke.

Vore familieudflugter om søndagen foregik på cykel ud til Konstantinsborg skov, hvor vi spillede pind og legede i skoven. Det var dejlige ture, og ofte havde vi madkurven med og selvfølgelig altid eftermiddagskaffe.

Da jeg var 19 år, rejste jeg fra byen; men jeg var sikker på, at jeg efter min uddannelse ville vende tilbage til Viby.

Det gjorde jeg også, men det landsbyagtige præg, Viby havde i min barndom, eksisterer ikke mere.

Ejlif Salomonsen

Træk af Viby Folkebiblioteks historie

Ved en sammenlægning af to bogsamlinger blev Viby Sogns Folkebogsamling grundlagt 1910. De to tidligere bogsamlinger var henholdsvis Viby Folkebibliotek fra begyndelsen af århundredet, ejet af Viby Afholdsforening, og Viby Sognebogsamling, som var dannet 1906 af en forening, hvis bestyrelse bestod af direktøren for Viby Træskofabrik, Chr. Bach, J.C. Zinn, sognepræst 1905-12, og H.Chr. Olesen, første-lærer 1902-21. En af grundene til sammenlægningen var, at staten ikke ville give tilskud til to bogsamlinger i samme kommune. I sognet var der 1906 1256 indbyggere, som næsten alle var beskæftiget ved landbrug.

1906 var iøvrigt et begivenhedsrigt år. FDB's fabrikker begyndte sin virksomhed, "den hvide skole" blev taget i brug, og hele tre foreninger blev stiftet: Viby Borgerforening, Viby socialdemokratiske Forening og en lokal afdeling af Dansk Arbejdsmandsforbund.

I forbindelse med sammenlægningen 1910 blev Viby Sogns Biblioteksforening stiftet, og

den var ejer af biblioteket til 1946, da Viby kommune overtog det. Foreningens første bestyrelse bestod af rebslagerne E. Borchmann, formand, og Julius Hall, H.C.Olesen, P. Berg og Marie Faarvang, lærerinde i Viby 1885-1926.

Biblioteket, der havde til huse i Afholdshjemmet, bestod af 400 bind og havde et årligt udlån på ca. 1000. Det blev 1916 flyttet til den gamle skole fra 1874, men flyttede igen allerede 1917 til "den hvide skole" for endelig at få sin plads 1928-51 i to lokaler i gymnastiksalsbygningen, hvor der havde været kæmnerkontor,

En central og meget virksom person i biblioteksarbejdet var Holger Olesen, der efter sin faders død 1921 blev formand for biblioteksforeningen. Dens ældst kendte love findes i hans håndskrevne afskrift i forbindelse med en ansøgning om statstilskud 1923. Der findes intet regnskab fra den tid, men 1930-31 var statstilskuddet 800 kr. og fra kommunen 400 kr. Årets omsætning var 1682 kr. Der var købt bøger for 353 kr. og brugt 450 kr til indbinding.

Foreningen havde 55 medlemmer, der betalte 2 kr. om året i kontingent. Bogsamlingen bestod af 1620 bind.

Til hjælp havde Holger Olesen skolebørn, som fik 2 kr. om måneden, og selv fik han 300 kr. om året. Udlånet fandt sted mandag og onsdag kl. 17-19 og fredag kl. 14-15.

I 1938 blev det besluttet at oprette en ungdomsafdeling, og for børnebøgernes vedkommende blev nedsat et udvalg bestående af de to skoleinspektører, to lærere fra hver skole, et bestyrelsesmedlem og bibliotekaren.

Bibliotekets navn blev året efter ændret til Viby Folkebibliotek og fik i 1941 sin første skrivemaskine, brugt.

På biblioteksforeningens sidste ordinære generalforsamling 1945 berettede bibliotekaren, at medlemstallet var 118, at antallet af lånere havde været 1160 voksne og 314 børn, og at der var udlånt 34.939 bøger, deraf 7.780 til børn. Statens tilskud var 3.889 kr. og kommunens 3.631 + lokale, lys, varme og rengøring.

Biblioteksforeningens sidste bestyrelse bestod af arbejdsmand J. P. Jensen, formand 1939-46, bankbestyrer J. Thestrup, bogbinder S. Berg, læge Poul Andreasen og lærerinde Benny Jacobsen.

1946-70

Efter kommunens overtagelse af biblioteket blev der udarbejdet nye vedtægter, og det blev samtidig bestemt, at der skulle nedsættes et biblioteksudvalg, bestående af tre medlemmer af sognerådet og to uden for dette. Viceskoleinspektør A. Kjersgaard Hansen blev formand, som han var til 1958. De øvrige medlemmer var gasværksbestyrer Sv. E. Lind, gårdejer Søren Loft samt Benny Jacobsen og Poul Andreasen. Fra 1958 bestod udvalget kun af tre sognerådsmedlemmer.

Udvalgets sammensætning blev mere eller

Holger Olesen (1896-1983). Lærer på Viby skole 1921-52 og derefter lærer og fra 1954 til 1966 viceskoleinspektør på Vestergårdsskolen. Formand for biblioteksforeningen 1921-38 og bibliotekar 1923-55. Medlem af Viby sogneråd 1946-58. Foto i privat eje.

Foto lånt af M. Lindberg, Ebeltoft.

mindre ændret efter sognerådsvalgene 1950, 1954, 1958, 1962 og 1966. Overlærer Johan Clausen var formand 1958-62, pastor A.K. Baunsgaard 1962-66 og købmand L. Degn-Christensen 1966-70. De øvrige medlemmer var stationsforstander Hagbart Nielsen 1958-66, gasværksarbejder W. Lund, 1958-62, fuldmægtig J. Hedegaard Sørensen, 1962-70 og fuldmægtig Anna Wolthers, 1966-70.

Bibliotekets pladsmangel havde været et stadigt tilbagevendende problem. I slutningen af 1930'erne var der planer om en kommunal administrationsbygning, som også skulle rumme et bibliotek, men bortset fra, at man fik et lokale mere på Viby skole 1947, fandt ingen

ændringer sted før 1951, da biblioteket flyttede til Ø. Alle 41, fordi der ikke længere var plads på Viby skole.

Først da Arbejdernes Andelsboligforening, Viby, byggede Stenkildeparken, skete noget afgørende, Sognerådet aftalte da med boligforeningen, at den i forbindelse med det øvrige byggeri skulle opføre en selvstændig bygning til bibliotek, og at kommunen skulle leje den. Nu blev det muligt at indrette tidssvarende lokaler,

Biblioteksudvalg og bibliotekarer 1956. Hans Christiansen (1910-71), Erik Svendsen (1916-88), A.Kjersgaard Hansen (1898-1963), N.P.Knudsen (1891-1985), Poul Andreasen (1909-70), Benny Jacobsen (1896-1979) og Marie Svendsen (1916-81). Foto: Viby lokalhistoriske Samling.

hvor kommunens ca. 13.000 indbyggere kunne betjenes.

I sommeren 1955 rejste A. Kjersgaard Hansen, N. P. Knudsen og Benny Jacobsen fra biblioteksudvalget sammen med arkitekten, Ch. K. Gjerrild, og den nyvalgte bibliotekar, Erik Svendsen, på en studietur til Sverige. Til rejsen bevilgede Statens Bibliotekstilsyn ekstraordinært 1253 kr., og fra bibliotekets kasse fik man 1200 kr.

Det var fra byggeriets planlægning bestemt, at bygningen også skulle give plads til kulturelle

aktiviteter, og derfor var der i kælderetagen ikke alene en sal med scene, men også tre studiekredslokaler. I stueetagen var foruden udlånsafdelingen både læsesal og avislæsestue, den sidste placeret over indgangspartiet.

Det meste af fløjen over mod El-værket var indtil videre udlejet til Viby Sygekasse.

Biblioteksbygningen kostede 1.592.397 kr., og etableringsudgifterne, som kommunen skulle betale, beløb sig til godt 33.000 kr.

Der var sat alle sejl til, for at indvielsen af det nye bibliotek, som fandt sted den 30. august 1956, skulle blive så festlig som muligt, og det skortede da heller ikke på deltagelse, og mange rosende ord blev udtalt. Biblioteksdirektøren omtalte det som "forbilledligt", og stadsbibliotekar Aage Bredsted kaldte det "et imponerende skridt". N.P.Knudsen havde skrevet sang til lejligheden, og der var kunstudstilling med deltagelse af lokale kunstnere, bl.a. Erik Heide, Henning Persson og Aage Bruun Jespersen.

Den 9. oktober året efter afsløredes de to relieffer "Vår" og "Høst" på foredragssalens endevæg. Det er kopier af Niels Larsen Stevns originaler, der findes på biblioteket i Hjørring.

Biblioteket rummede 1956 14.837 bind, og udlånet havde det forløbne år været 42.421 bøger. Statens tilskud var steget til 15.440 kr., og udgifterne havde været 71.300 kr.

Et hjørne af avislæsestuen med Arne Jacobsens stole og bord. 1956.

Foto: Viby lokalhistoriske Samling.

Erik Svendsen var tiltrådt som overbibliotekar den 1. oktober 1955 og fra 1. november fik han assistance af sin kone Marie Svendsen på deltid. Hun blev næste år ansat som børnebibliotekar. Erik Svendsens første månedsløn var 1415 kr., og de to skolebibliotekarer, Richard Rasmussen, Viby skole, og Holger Olesen, Vestergårdsskolen, fik henholdsvis 548 og 231 kr. i årsløn.

Bibliotekets udlån af børnebøger, der begyndte 1938, foregik fortrinsvis fra depoter i klasserne og omfattede 1955 2/3 af det samlede udlån. Efterhånden blev der oprettet udlånsafdelinger med læsestuer på skolerne, som supplerede udlånet i klasserne.

For at opnå større tilskud dannedes 1956 in-

stitutionen Viby kommunes børnebiblioteker, der omfattede såvel biblioteket som skoler. Det bevirkede, at man opnåede et statstilskud, som dækkede over 40 % af udgifterne.

Efter vedtagelse af en ny bibliotekslov 1964 kom skolebibliotekerne til at høre under skolevæsenet, og bibliotekets samarbejde med den ophørte i løbet af få år.

Fra 1964 var forfatteren Sigrid Thomsen knyttet til biblioteket, hvor hun var med til at oprette en stor samling litteratur for ordblinde, der blev benyttet langt uden for Vibys grænser. Samlingen måtte 1979 afleveres til hovedbiblioteket i Århus.

Benyttelsen af sal og studiekredslokaler har været særdeles intens. Børne- og oplysnings-

*Gerhard Henning:
Liggende pige,
afsløret 14. marts
1966, er en kopi af
originalen på
Grønningen i
København.
Fotografiet fra
1968 viser, hvor
fint biblioteket var
placeret i forhold
til den daværende
Kongevej.*

Foto:
Kjeld Walther,
Demokraten.

organisationer, politiske foreninger m.fl. har været flittige brugere. Der har været udstillinger, film og skuespil. Viby Børnefilmklub benyttede i flere år salen til filmforevisninger. Fra 1957 til 1970 havde Viby Fritidsklub salen og de tre studiekredslokaler en gang om ugen i hele skoleåret, 1958-59 til eksempel 38 aftener.

Foreningen Mange gode År under Lizzie Houmann Sørensens ledelse holdt 1964-89 regelmæssige møder for ældre med stor deltagelse og mange kendte talere.

I studiekredslokalerne underviste Viby Aftenskole, der blev spillet skak og lavet håndarbejde, for blot at nævne lidt af det meget.

Sigrid Thomsen (1906-94) fotograferet i samlingen for ordblinde 1972.

Foto: Thomas og Poul Pedersen, Århus.

1970 og derefter

Ved kommunesammenlægningen havde biblioteket 63.825 bøger, og det årlige udlån var 182.178. Udgiften var lidt over en mill. kr.

Med henvisning til, at kommunens indbyggerantal var fordoblet siden 1956. ansøgte Viby sogneråd februar 1970 sammenlægningsudvalget for storkommunen om tilladelse til at forbedre en tilbygning, men uden positivt resultat.

Bedre pladsforhold fik man dog samme år, da sygekassen flyttede, og de frigjorte lokaler blev brugt dels til udvidelse af udlånsafdelingen og dels til kontor og spiselokale for personalet.

Det er ovenfor nævnt, at de mangeartede aktiviteter i foredragssalen fortsatte de følgende år, men omtales skal det også, at biblioteket, og ikke mindst børnebiblioteket, foranstaltede teaterforestillinger for såvel børn som voksne og indbød til foredrag med kendte forfattere.

I samarbejde med to kunstnere, Johan Bramstorp og Kirsten Nørgaard, indbød Marie Svendsen børn til at deltage i et arbejdende værksted i festugen 1973. De producerede tegninger og skulpturer blev præsenteret på en udstilling i salen.

1974 blev der udarbejdet en plan for udvidelse af biblioteket med en hel fløj mod øst, men heller ikke denne plan nød fremme.

1976 blev der imidlertid lejet lokaler i Viby Centret til teknisk administration og studiekredse. Her blev der også et lokale til Viby lokal

historiske Samling, som hidtil havde fristet en kummerlig skæbne i et afsides kælderlokale, der også blev brugt som depot for biblioteket. Samlingen, der i januar 1966 var godkendt af Viby sogneråd som en kommunal institution, flyttede 1983 til et af de lokaler over politistationen, som biblioteket lejede, og hvor der også indrettedes mødelokale, spisestue og et par kontorer. Samme år blev Viby Centret fraflyttet. Læsesalen blev 1975 flyttet op i avislokalet over indgangspartiet. Efter langvarige og anstrengende forhandlinger med hovedbiblioteket 1980 - skriftligt og med billeddokumen-

tation af pladsmangelen - blev der foretaget en del ombygninger.

I 1992, da der igen blev foretaget ombygninger, blev børnebiblioteket flyttet til sin nuværende plads, og de tre studiekredslokaler i kælderen, der siden 1976 havde været brugt som bogdepoter, blev indrettet til administration og kontor for overbibliotekaren.

Studiekredslokalerne sagde man farvel til i 1983, og bibliotekets betydning som "kulturhus", et udtryk, der blev brugt ved indvielsen, blev reduceret.

I tiden 1971-91 havde Viby bibliotek en filial i

*AOF-kursus i
studiekredslokale
1972.*

*Fra venstre:
Margrethe Jacobsen,
Elli Hansen,
Karen Pedersen,
ukendt.*

Foto:
Jens-Kristian Søgård,
Demokraten.

Søndervangen. Den var 1984 truet af lukning, og selv om det var noget af en overdrivelse, når det i Viby Andelsboligforenings blad fra dette år kunne læses, at "25.000 lånere lades i stikken", havde filialen under mangeårig ledelse af afdelingsbibliotekar Lene Sepstrup haft stor betydning for både børn, unge og voksne i området.

Marie Svendsen fungerede som børnebibliotekar til sin død 1981, og Erik Svendsen tog sin afsked 1984. Børge Søndergaard var overbibliotekar 1987-92 og blev efterfulgt af Finn Madsen. Børnebibliotekar Britta Liboriussen var i længere perioder konstitueret overbibliotekar.

Johan Bramstorp i billedværkstedet 1973. Foto: Viby lokalhistoriske Samling.

Afsluttende bemærkninger

I et forslag til arbejdsplan for Viby Folkebibliotek fra 1946 skrives, at lønudgifterne højst må andrage 25 %, og indkøb og indbinding skal være mindst 50 % af det forventede budget. På baggrund af tidligere regnskaber så det realistisk ud. 1930-31 var de tilsvarende procentsatser henholdsvis 21 og knap 48 % af omsætningen.

Det, man i 1946 ønskede, var altså stort set, at forholdet mellem løn og materiale skulle være som 1 til 2.

De kommende år viste et helt andet resultat. Ca. 10 år senere, 1957-58, havde lønkontoen overhalet materialekontoen, og efter endnu 10 år, 1968-69, var forholdet næsten det omvendte af det ønskede: lønudgifter 1,8 og materialer 1,0, og sådan var det også 1995.

I absolutte tal var alene lønudgifterne 1995 4,2 mill. kr. og materialeudgifterne 2,3 mill.

Der er naturligvis mange gode grunde til, at det er gået sådan. Udlånstiden blev sat gradvis op fra de fem ugentlige timer i 1930, og siden 1956 har der været lang daglig udlånstid. Kravet til personalet er forøget i takt med den grad af service, som forventes og gives, og ingen kunne i 1956 forudse den udvikling, som er foregået.

I 1932 udgav Danmarks Biblioteksforening en lille pjece: Danske Sognebiblioteker. Vejledning for Lånere.

Udover en redegørelse for biblioteksvæsenets omfang og forskellige praktiske oplysninger

indeholder pjecen en række almene betragtninger under devisen: Vejen til Kundskab og Oplysning. Der bliver gjort opmærksom på betydningen af den gode skønlitteratur, hvor der "kaldes og spilles på alle de Strenge, der findes i Læserens Sjæl", mens derimod de "lige-gyldige skønlitterære Bøger, der gennem spænding og konstruerede Begivenheder søger at holde Læseren fast" blot giver "nogle Timers Underholdning, men derudover intet af Betydning for hans fremtidige Liv". Pjecen blev naturligvis udleveret til lånerne i Viby Anno 1931 og fremefter.

Det kunne være spændende at opleve, hvordan det danske folkebiblioteks fædre efter et grundigt studium af biblioteket i dag ville vurdere bibliotekets betydning og pengenes

anvendelse. Vi kan blot konstatere, hvor udviklingen har ført os hen.

Nedennævnte materiale i Viby lokalhistoriske Samling er benyttet:

Viby Sogns Biblioteksforenings Love 1923, ændret 1925 og 1939.

Viby Sogns Biblioteksforenings regnskab 1930-35.

Katalog for Viby Sogns Biblioteksforening 1929.

Katalogtillæg 1. Bøger købt 1930-31.

Vejledning for Laanere. Udgivet af Danmarks Biblioteksforening 1932.

Referater af biblioteksforeningens møder 1938-46.

Referater af biblioteksudvalgets møder 1946-55.

Viby Folkebiblioteks beretninger 1957-60 og 1964-69.

Bogens Verden 1956, s. 329-332.

Arkitekten 1957, s. 314-317.

Artikler og referater i Demokraten, Aarhus Amtstidende,

Aarbuus Stiftstidende, Forstadsavisen m.fl.

Fotos på siderne 45, 46 og 47 er lånt hos Årbus lokalhistoriske Samling, Mølleparken.

Fra forskellige personer er modtaget nyttige oplysninger, som jeg siger tak for.

Borgmester Orla Hyllested til møde i "Mange gode År". Lizzie Houmann Sørensen ved hans venstre side. Tidspunktet er usikkert, men det kan være fra 15 års jubilæet 1979.

Foto:
Viby lokalhistoriske Samling.

Bente Klercke Rasmussen

Viby sogns lånebogsamling

I marts 1824 fandt Det kongelige danske Landhusholdningsselskab ud af, at pastor Mehl i Viby havde oprettet en lånebogsamling, hvori der kun fandtes nogle få landøkonomiske bøger. Landhusholdningsselskabet ville derfor gerne støtte samlingen ved at forære samlingen nogle af de bøger, som selskabet havde til uddeling, og man udbad sig derfor en fortegnelse over de bøger, som samlingen allerede ejede.

Denne bogsamling må være Vibys første bibliotek, men hvem var pastor Mehl? hvornår blev samlingen oprettet? og hvorfor oprettede han det?, hvad indeholdt biblioteket? og hvad skete der senere med det?

I 1780-erne udskrev Landhusholdningsselskabet en bibliotekskonkurrence, idet man ønskede at støtte oprettelsen af biblioteker på landet, så bondebefolkningen kunne læse sig til at blive bedre landmænd. Konkurrencen løb indtil 1813, men også efter denne tid støttede Landhusholdningsselskabet oprettelsen af almuebiblioteker.

Der blev frem til 1834 oprettet 98 biblioteker, hvoraf de fleste lå på øerne, og der var således ikke tale om nogen større bevægelse. Over halvdelen blev oprettet af sognepræsten, hvilket vil sige, at det ikke var en folkebevægelse, men udviklingen skal snarere ses i lyset af, at den bedre skoleundervisning i byerne har givet de bedre uddannede lyst til at sørge for, at også bondebefolkningen blev bedre opløst.

Pastor Mehl

Pastor Jens Kragballe Mehl blev født i 1782 som søn af præsten i Barrit og Vrigsted, Ditlev Mehl og Sophia Hedevig Kragballe. Indtil han var 15 år boede han hjemme hos forældrene, hvor faderen underviste ham, hvorefter han blev optaget i øverste klasse i latinskolen i Horsens. Efter studentereksamen læste han teologi, og han tog sin teologiske embedseksamen i 1804, 22 år gammel. Hans far var i mellemtiden blevet svagelig, og Jens Kragballe Mehl tog da hjem til Barrit, hvor han de følgende år assiste-

rede faderen, indtil han i 1809 overtog embedet i Barrit og Vrigsted. Samme år blev han gift med en præstedatter fra Viby, Christiane Wormslev.

I Barrit havde pastor Mehl nogle problemer med en ubehagelig degn, hvilket i 1820 fik ham til at flytte til Viby, hvor han overtog svigerfaderen Niels Wormslevs embede. Med pastor Mehl kom musikken til Viby præstegård. Han spillede selv violin, fløjte og piccolo. I 1829 blev pastor Mehl udnævnt til præst i Raklev på Sjælland, hvor han de første år også var provst. Han døde 1839 knap 57 år gammel.

Pastor Mehl oprettede sin lånebogsamling den 28. oktober 1822, men de nærmere omstændigheder og grunden til oprettelsen fremgår ikke af sagen i Landhusholdningsselskabet. Ifølge skolelærer I.C. Holm, der bestyrede bogsamlingen, var der stor interesse for samlingen, idet der det første 1 1/2 år havde været 643 udlån af de 110 titler.

Pastor Mehl gjorde også selv i sit brev til Landhusholdningsselskabet opmærksom på, at beboerne i Viby havde stor interesse for bogsamlingen, idet han skriver: "Læselysten er nu tilstrækkeligen vakt og mangen Aften, som før tilbragtes i Uvirksomhed eller i skadelige Forlystelser, anvendes nu til Læsning i Familie kredsen, saa jeg har Grund til at haabe velsignede Frugter af de Skrifter vi ved Selskabets Godhed tør forvente."

Bibliotekets indhold

Bogsamlingen bestod af bøger indenfor mange

forskellige emner. Når samlingen var oprettet af en præst, kan det ikke undre, at den indeholdt mange religiøse titler. Blandt disse kan nævnes en Morgenbibel og en evangelisk-kristelig salmebog. Der var også forskellige prædiken-samlinger og den kendte biskop Balles Bibellæsning.

Også historiske emner var repræsenteret, bl.a. ved hele to værker om Napoleon og en bog om slaget på Københavns Red. Selv om ikke mange beboere i Viby nogensinde ville komme udenlands, var der flere rejsebeskrivelser og en beskrivelse af Norge - som kun ti år tidligere var gået tabt for Danmark.

For sognets børn var der også noget at komme efter i bogsamlingen, f.eks. "Morskabslæsning for Børn", "Fortællinger for Børn" og "Tidsfordriv for Børn". Desuden var der en "Læsebog for Bondebørn".

Pastor Mehls musikalske interesser kommer bl.a. til udtryk ved, at der ud over salmebogen findes to sangbøger i samlingen, herunder en af de tidligste samlinger af danske fædrelands-sange.

En af tidens mærkesager var sundhedslæren, idet der på dette område stadig herskede meget overtro, hvilket p.gr.a. det lave antal af læger førte til benyttelse af kloge mænd og koner. Samlingen indeholdt derfor en "Sundheds-Katekismus" og en bog om "Hjelpemidler til Overtroens Udrydelse".

Der var en del titler, der skulle uddanne bønderne til bedre landmænd, f.eks. en bog om

"Hestes og Malkekøers Behandling", et pris-skrift om "Gaardes Dyrkning paa sandede Jor-der" - selv om det nok ikke var det, Viby-bøn-der havde mest brug for viden om - en bog om "Anviisninger til Tobaksplantning" og for kvin-derne titler som "Den værdige Landboeqvinde" og "Anviisning til at brygge Øl".

De bøger, som Landhusholdningsselskabet i 1824 forærede bogsamlingen, var naturligt nok hovedsagelig om landbrug bl.a. lærebøger i landbrug og anvisninger til mergling, korntør-ring, træplantning m.m. En bog som "Veiled-ning til en Gaards Drift i Hedeegne" kan vidne om, at de fine herrer i Landhusholdningssel-skabet ikke kendte til landskabet i Viby og om-egn. I gavepakken var også en bog om "Sogne-fogdernes Pligter og Rettigheder" og en "Pligt-lære for Tjenestetyende".

At Landhusholdningsselskabet gerne ville fremme havebruget kan ses ved, at man sendte to eksemplarer af en havebog og "Om Æble og Pæremosts Tilberedning".

I grænselandet mellem fag- og skønlitteratur findes "Anton, eller Mønster for den Mandlige Ungdom", "Dydens Løn, en Fortælling" og "Anders Johansen eller den brave Bondes Lev-net". Disse bøger skulle alle virke opdragende på landbefolkningen.

Bogsamlingens skæbne

Landhusholdningsselskabets gave i 1824 er det eneste tidspunkt, hvor bogsamlingen omtales i de benyttede kilder, og dens videre skæbne

kendes derfor ikke, men man kan formode, at den er forsvundet, da pastor Mehl forlod Viby i 1829. Mange steder forsvandt bibliotekerne ved at lånerne beholdt bøgerne, når præsten var rejst, og det kan også være sket i Viby.

KILDER OG LITTERATUR:

Landhusholdningsselskabets arkiv.

Århus Bispearkiv: Vitaprotokol.

August F. Schmidt og Poul Rasmussen:

Viby Sogns Historie 1.

Helge Nielsen: Folkebibliotekernes forgængere.

De to sidste arrangementer i 1995 fik en begrænset tilslutning fra medlemmerne. Det første var den 3. oktober og var et besøg på Jydsk Telefon. Arrangementet kunne kun holdes en hverdags fommiddag, og det - og den ret afsides beliggenhed i forhold til Viby - var vel årsagen til, at kun 19 deltog i arrangementet. Til gengæld fik de 19 en interessant formiddag ud af det.

Vi må nok konstatere, at fodbold ikke er vore medlemmers største interesse. 40 var mødt op for at høre Emst Holm fortælle, men de, der kom, fortrød ikke. Det blev et foredrag, der handlede om meget andet end fodbold.

Det første arrangement i 1996 var den obligatoriske generalforsamling den 6. marts. Efter generalforsamlingen var emnet "en strøgtur på Kongevej" med to "gamle" Viby-drenge. Det var en tidligere Viby-borger, A.G. Laursen, der nu bor i Kastrup, og Vemer Dalsgaard, der stod for henholdsvis fortælling og fremvisning af lysbilleder. De ca. 60 fremmødte supplerede livligt fra salen med mange detaljer og navne.

Foråret bød på et besøg på Viby skole, der, som det fremgår andetsteds i årsskriftet, har kunnet fejre hele to fødselsdage i 1996. Da vi formodede, at de fleste af vores ca. 300 medlemmer har gået på Viby skole, og pladsen var begrænset, turde vi ikke andet end have tilmelding. Meget passende var der ca. 50 tilmeldte, og de havde en god aften i omgivelser, der var

en del forandret i forhold til, hvad der var, da de gik på skolen.

Foreningen koblede sig på den byvandring, der blev holdt den 1. juni i anledning af 100 års jubilæet for Rosenvænget, den første større udstykning i Århus-området. Ca. 70 deltagere var der til byvandringen, der på grund af de smalle veje var delt op i to hold, og hvor det ene blev ledet af lederen af Århus Bymuseum, Lars Holleufer, og det andet af undertegnede. Den næste byvandring var en fiasko, hvad deltagertallet angår. Vi var på havevandring i kolonihaveområderne ved Åhavevej, men der skete det, som ikke må ske, når noget skal holdes i det fri, at vejret - efter en lang hede-bølge - en time før byvandringen slog om med et drabeligt tordenvejr. Der deltog derfor kun 17 i vandringen.

Ældre Vibyborgere har erindringer om et Viby, der ikke er mere, og for at fastholde det, har vi oprettet en samtalegruppe om "Det gamle Viby". Starten var en introduktionseftermiddag på Borgvold den 27. august i år, og en lille flok samles nu og genopfrisker minder om meget, der ikke kan læses om. Erindringerne bliver dels skrevet og dels indtalt på bånd, og forhåbentlig bliver der flere artikler til senere årsskrifter ud af disse møder.

Tak til alle, der støtter det lokalhistoriske arbejde i Viby.

Tove Glud Rasmussen

Beretning fra Viby lokalhistoriske Samling 1995/96

Da jeg ved udgangen af 1996 fratræder som leder af samlingen, har jeg fundet anledning til at give et kort rids fra begyndelsen og til i dag.

I slutningen af 1950'erne gjorde et arbejdsudvalg et forsøg på at etablere en samling af lokalhistorisk materiale i Viby. Arbejdet gik i stå, men i forbindelse med kulturugen i Viby 1964 blev det genoptaget. Der blev udarbejdet vedtægter og valgt en styrelse. For at opnå kommunal status og dermed mulighed for tilskud blev der i dec. 1965 sendt en ansøgning til sognerådet om godkendelse af vedtægterne.

Styrelsen skulle i henhold til vedtægterne bestå af biblioteksudvalgets medlemmer og overbibliotekaren, suppleret med indtil seks personer med interesse for lokalhistorien. Den bestod på det tidspunkt af A. Baunsgaard, Hagbart Nielsen og Jørgen Hedegaard Sørensen samt Erik Svendsen. Endvidere Jens Juul, Hagbarth Christensen, Johs. Thestrup og Ejilif Salomonsen med sidstnævnte som formand.

Med en påtegning om, "at samlingen betragtes som en kommunal institution", godkendte sognerådet d. 17. jan. 1966 vedtægterne, og den har således i år kunnet holde 30 års fødselsdag. Om samlingens placering kan læses andetsteds i årsskriftet.

Efter kommunesammenlægningen 1970 ophørte bestyrelsen at fungere, men arbejdet i samlingen fortsatte, dog i de følgende år af svingende omfang, afhængig af den tid, der var til rådighed. Der blev stadig indsamlet/modtaget arkivalier, billeder m.m.

Det har været nogle spændende år, og Vibys historie er efterhånden blevet en integreret del af min tilværelse takket være den viden, der er blevet mig til del gennem beretninger om fortiden både skriftligt og mundtligt.

Mangartede materiale er kommet til samlingen fra både nuværende og forhenværende Vibyborgere, personlige papirer, sager vedrørende ejendomme og forretninger og foreningsarkivalier såvel fra tidligere som fra stadigt eksisterende og ikke mindst mange billeder.

Jeg har forsøgt at give et bidrag "for Folkeoplysningens Fremme", som et gammelt udvalg hed, ved at skrive større og mindre artikler, holde lysbilledforedrag og lave udstillinger, et arbejde, som jeg har prioriteret højt, og som har givet gode oplevelser og megen inspiration.

Samlingen modtog 1995 60 afleveringer, heraf godt 5 bind arkivalier, 96 billeder+140 til affotografering eller kopiering, nogle arkitekttegninger, et maleri af Balagergård fra 1930'erne og en tegning af samme fra forrige århundrede. Viby sogneråds dirigentklokke fra 1942, et skilt fra feriekolonien Saksild Strand og en grammofonplade med Viby Mandskor er også indgået. Der var en velbesøgt udstilling i Viby Sognegård 1. april og i september en udstilling på Rosenvangskolen. "Borgvold 1935-1995" skrevet i anledning af 60 års jubilæet blev udgivet af lokalcentret.

Den tildelte plads sætter grænsen her. Jeg vil slutte med en tak til de utallige, som har givet større eller mindre bidrag til samlingen og til alle, der har vist interesse for den.

En særlig tak til Viby lokalhistoriske Forening for god hjælp og til mine medarbejdere.

Ejlif Salomonsen

Indholdsfortegnelse over tidligere årgange af årsskriftet

1990

- Thøger Rasmussen:* Lidt om Viby-forhold omkring 1906.
Bent Keblouszki: Byggeforeningen "Fremtiden".
Bent Keblouszki: Spredte træk fra Gl. Kongsvang.
Ejlif Salomonsen: Om familien Borchmann og gartnerierne på Lillevej.

1991

- Hanne Marie Rud:* Om kvindeegen og min oldemors erindringer.
Jens Juul: 50 år som beboer i Rosenvang.
Knud Juul: Erindringer fra min drengetid i Rosenvang.
Bjarne Merlit: Fra hjulspor til villavej - om Vegavej.
Ejlif Salomonsen: Viby Telefoncentral og dens første abonnenter.
Bodil Elling: Litteratur om Viby.

1992

- Tove Glud Rasmussen:* Lærerinde Anna Sørensen.
Jens Juul: Man kan stadig finde bindingsværkshuse på Enghavevej.
Kathrine Jensen: Katrine Jensen fortæller om sit liv i Viby.
Ejlif Salomonsen: En bondeslægt i Viby..
Vagner Nielsen: Kirkevej i 1920'erne.
Bodil Elling: Litteratur om Viby (Lars Bjørnbak og kirken).

1993

- Aage Bruun Jespersen:* "Billeder" fra min barndom i Viby.
Tove Glud Rasmussen: Historien om et billede.
Jens Juul: Hvornår bliver vi gamle?
Carl Bendixen: Fælleseje.
Carl Bendixen: Saga om et hus i "Fælleseje".
Jytte Kristensen: Et havehus på Junovej.
Ejlif Salomonsen: Flagallé på Kongevejen.

1994

- Bernadette Keblowszki:* Erindringer fra Kongsvang.
Tove Glud Rasmussen: Sichar i Viby - Nordens første kvindehjem.
Vagner Nielsen: Barndomserindringer fra Viby.
Bente Klercke Rasmussen: 4000 læs sten.
Valdemar Petersen: Et kapitel otte hus.
Tove Glud Rasmussen: Gartner M. Jensen, Skovdal.

1995

- Erik Hall:* Besættelsestidens Viby.
Bjarne Merlit: En husvagts erindringer.
Richard Høeg: Alex og Richard . harmonikavirtuoser.
Henning Poulsen: Handelsliv på Kongevej.
Tove Glud Rasmussen: Viby Centret 25 år.
Christian Jensen: Landsbyen, der forsvandt.
Jens Juul/
Tove Glud Rasmussen: Viby Kommune.
Artikel fra Viby Ugeavis: Det sidste sognerådsmøde.
Lillian Enemærke/
Per Yde Rasmussen: Loft, en gammel Vibyslægt.